

motis locupletius hoc modo cōplenda est. Extrema membra crebrò muria abluantur, in qua rosarum folia, saluia, & cupressi nuces paribus portionibus decocta sint: & post ablutionem oliuo salito sunt inungenda. Et hæc quidem sanitatis tempore facienda. Quibus si fortè accessio in totum auferri nequiverit, leuibus etiam medicamentis tunc agendum, ita ut in mitigando dolore narcotica, in repellendo uehementer uel frigida uel sicca, in discutiendo magnopere calida deuitentur. Mitigant sine periculo tepidum calorem habētia, ueluti oua, chamæmelon, medulla panis in lacte decocta, lini, altheæ & maluæ semina. Modicè repellunt rosæ, lentes, lactuca, intybi, myrti fructus & semina. Faciliter discutiunt amygdalinū, liliaceum, sesaminum, anethinum & absinthite oleum. Mitigandus proprijs medicamentis dolor non est, nisi uehementior sit: nam plerunq; ipsa per se repellentia utrunq; agunt: inter quæ munus utrunq; simul explet rosaceum, ex oleo omphacio & incompletis rosis paratum. Sed & ipsum solum omphacinum oliuarum oleum, quibus si uiselli ouorum addantur, & croci parum, & intolerabili existente dolore papaueris semina, uel demum cortices, tum sedando dolorem, tum repellendo, mirum in modum iuuabitur. Nullum tamen horum localium admouendum corpore repleto. Quare primo uel secunda, ut diximus superius, uena, uel sanguis per uenarum anora euacuandus. Et de articulorum doloribus hæc dicta sint.

Febri, præsentia medici desiderat, qui diligenter considerato eius genere & modo, congrua adhibebit auxilia, alterantiaq; potius quam uehementius purgantia: atq; cum sola pitana, uel abluto pane eum nutriet, donec febris & uehementes dolores in suo feruore perdurauerint, quod ferè intra quartum diem solet cōtingere. Post quos sensim ad crassiusculum uictum eum reducet, ita tamen ut uinum & carnes ad plenam usq; sanitatem deuitet. In qua si fortè subtumida facies, uel malus in toto corpore habitus relictus fuerit, singulo, uel saltem tertio quoque die, rhei barbarici grana ʒss. masticata deglutiat: absinthite uino decocto agrimonij diluto, utatur. Cinamomo suas escas condiat, oleo absinthite naturalia membra foueat, parciusq; & edat & bibat, donec pristinus habitus redintegretur: quod ita plenè ei præstet Deus, ut ope ulterius medici non indigeat, cui sit laus & gloria.

30 Ex Ferraria, xv. Ianuarij, M. D. XXXIIII.

IOANNIS MANARDI EPISTO

LARVM MEDICINALIUM LIBER

DECIMVS QVINTVS.

40 EPIST. I. Ioannes Manardus Virgilio Gerardo Bononiensi, de naturali spiritu, & urinæ pingui nubecula, uoluptate, sanguinis & bilis calore, cerebro, sudore, & prægnatibus.



CONCILIAVERANT te mihi pridem cōmunia studia, in quibus intelligebā te non sine magna fruge noctesq; diesq; enixissime insudare. Auxit meam in te beneuolentiam humanissimus ille tuus congressus, & plena omnis officij salutatio. Tanta uero ex tuis cultissimis literis accessio facta est, ut iam in eo albo adamātinis literis te exculperim, potius quam scripserim, in quo eos reponere soleo, qui candidissimos mores cum selectissimis disciplinis (quod ut rarius infelicissimo hoc nostro seculo, ita preciosius) coniunxere. Quare uelim ita existimes, te habere Ferrariæ senem, de quo possis tibi non secus ac de parente cuncta polliceri. Illud tantum cauere debes, ne supra uis

Ee

res meas quicquam à me petas: quod satis uereor te in aliquo ex septem illis nodis, quos dissoluendos mihi proponis, fecisse. Eos tamen utcunq; enodare aggredior, sperans, si quid à me fortè effluerit, quod eruditas tuas aures offenderit, apud te ueniam haud difficile consequuturū, quod non sponte, sed ut tibi obtemperarem, ad hæc dissoluenda accesserim.

*Galenus quædam ex aliis
in sententiis loquitur.*

Quæris primo, quare Galenus spiritum naturalem modo sub dubio ponit, modo aperte negare uideatur. Ad quod respondeo, consueuisse Galenum, ubi non ex proposito de aliqua re disputat, ex aliorum quandoq; sententia magis quàm ex propria loquitur: ut in medicina definitione, in morbo definiendo & diuidendo, in neutro, in causa continente, atq; in plerisque alijs eum fecisse conspiciamus. Quare mirandum non est, si de hoc quoq; spiritu ambigue quandoq; loquutum reperimus. Sicuti nec admirari quispiam debet, si aliquando Stoicos sequutus, uim nutritiuam, non animam, sed naturam uocauit. Nam ubi seriò atq; ex proposito de his loquitur, in totum ceu nequaquam consistente naturalem spiritum præterit: & uim in iecore residentem, concupiscibilem uel phyticam, id est, uel generatiuam, uel nutritiuam, uel naturalem uocatā, & cuius sedes iecur est, ita ueram animæ speciem uel potestatem esse dicit, sicuti rationalem quam in capite, & irascibilem quam in corde, domicilium habere putauit. Quare non propterea dicendum, spiritum naturalem ab eo negari, quod hæc uis non sit in numero animarum. Sicuti nec quia eandem cum uitali putauerit, ut Drusianus opinatus est: quoniam, ut dictum est, tres diuersas animas agnoscit, rationalem, irascibilem, & concupiscibilem: quas licet in homine copulari uideamus, seorsum tamen in plantis quidem sola adest nutritiua: sicuti in dijs, hoc est, supramundanis substantijs, sola rationalis. Irascibilis uero licet in nullo animali sola reperiatur, sicuti tantum loco, ita & re ab alijs differt, quemadmodum Galen. in commentarijs de Hippocratis & Platonis dogmatibus demonstrauit: in quibus animalium quidem & uitalium spirituum sæpe, naturalium nunquam mentionem facit. Sed ideo iecur inter principalia membra reponit, quia sanguinem gignit, qui per uenas ab iecore ortas, in uniuersas corporis particulas distribuitur, nutrimenti potius gratia, quàm ut ad ipsas uim, qua se nutriant, deportet. Eam quippe membris cognatam putat, ut magneti uim qua ferrum trahit: quemadmodum tu recte ex Galeno in fine primi libri de locis affectis collegisti: & ex eo Auicennæ litteram in 1. lib. castigasti, simulq; interpretum inscitiam & frustratoriū laborem detextisti. Quod & ego abhinc supra uiginti annos feceram, dum eum locum meis discipulis enarrarem. Ex quibus locis bene intellectis colligi potest alia ratio: Cur ad hoc ut membra nutriantur, non est naturalis spiritus necessarius: modo enim eis superpetat nutrimentū, quod per uenas mittitur, absq; alio uel facultatis uel spiritus naturalis influxu nutriri possunt. Quæ quidem ratio, ni fallor, locum non habet in uitali spiritu, quum eo non minus egeant membra, si in eis uitalis uigor debet conseruari, quàm sanguine si nutriri. Cum igitur ad conseruanda membra naturalia sufficiant sanguis & uitalis spiritus, naturalis propter hæc non est necessarius: & cum nihil aliud occurrat cuius gratia fieri debuerit, merito à Galeno negatur. Et hæc quidem ratio à fine sumpta sit. Alia ex materia sumi potest: quæ proculdubio sicuti animali, ita & naturali uitalis spiritus esse debet: cuius cum prima generatio in corde sit, & ab eo per arterias in totū corpus diffundatur, necessariū esset magnas arterias ad iecur tendere, spiritus uitalis tantam copiam portantes, quæ ad eius refrigeriū, & pro naturalis materia sufficeret. Per dissectiones autem didicimus, ad simas tantū iecoris partes, arterias, & eas quidem ualde paruas mitti, atq; exiguos, ut cōsequens est, spiritus adportātes: quos tamē multos esse oportuisset, si ex his naturales gigni deberent, cum multo plures sint partes quæ ui egent naturali, q̄ quæ animali. Quæcunq; enim uoluntarie mouentur & sentiunt, eadem necessariò nutriuntur, non tamen

*Iecur sanguine
gignit.*

men eorum: ma
uideat iecur mater
cus: nulla enim est
uas dico, qualem in
per quæ ubi gen
caldem uenas uia
pōm uenarū pau
ne non fecus ac ar
uitalis nutriri possit.
ob alijs humoribus em
tur nec finis adit ob q
conseruari possit, nec
nutritur: probabilius
nacione potius quàm
adhuc suum principa
beorum reipublicæ.
concupiscibili siue ar
gnum interurbat.
Quæris secundo
las quasdam uim
p̄p̄os dicit, & rei q
poc. 2. Prognost. &
nis tabijs iudicia, un
uiderit, Galenum in
qui acuto morbo labor
prete, ita ad litteram scri
nis & aquosa est uim
si hæc apparēt, & quæ
concretum est supra in
eam patet ea uox apu
in colloquantibus febr
penat: nemo enim
i Galeno intelligi, non
Scribit enim Galen. lib
colore & substantia ole
quandoq; totum con
possit esse cōcoctionis
guedinem esse sangui
nem gignitur adeps. S
attendere illi similitu
dum, quia caloris natu
sermo, mala est, quia a
lenitibus, quæ ob
leni dicta repugnantia
Sicuti neque in qua
mo de causis symptom
dum ideo consistere dic
un. In duodecimo uer
quæ naturalis habet
niam iustam & subit

men e contrario : multa nanq; nutriuntur, quæ animali motu carent. Deesse igitur uidetur iecori materia, ex qua naturalem spiritum possit generare. Sed deest & locus : nulla enim est in eo cavitatis, in qua huiusmodi credi debeat fieri generatio. Cavitatis dico, qualem in corde & cerebro manifeste cernimus. Sed nec uia suppetunt, per quas ubi genitus iam fuerit, ualeat ad membra deferri : nisi quispiam dixerit per easdem uenas unâ cum sanguine spiritum ipsum transire : quod tamen nec corpus ipsum uenarû patitur, unica tantum tunica contentum : nec motus indicat, qui uenæ non secus ac arteriæ deberet adesse. Sed nec aëri uia patet, quo sicuti animalis & uitalis nutriri possit. Nec iecoris sanguis, ceu turbulentus & crassus, atq; nondum ab alijs humoribus emundatus, idoneus uidetur ad spiritus generationem. Cum igitur nec finis adsit ob quem eum gigni oporteat, nec materia ex qua uel generari uel conseruari possit, nec locus idoneus in quo gignatur, nec uia per quam ad membra mittatur : probabilius est, ut eo careamus, quàm ut ipsum inueniri ex nostra imaginatione potius quàm euidentiâ aliqua dicamus, præcipue cum absq; eius famulatio adhuc suum principatum iecur tueri possit, distributa annona non solum toti membrorum reipublicæ, sed ipsis quoque duobus reliquis principibus, in eoq; residente concupiscibili siue anima, siue uî, quæ suo plerunq; impetu sociorum principum regnum interturbat. Hæc quidem de primo tuo quæsito dicta sint.

Quæris secundo, quid sibi uoluerit Galen. lib. 4. de tuenda ualetudine, nubeculas quasdam urinæ superstantes, similes rebus quæ in summo lacte colliguntur, græce *πρῶς* dictæ, & rei quæ in summo refrigerati iusculi concreuit. Quas nubeculas Hippoc. 2. Prognost. & ipsemet Galenus in commentario de atra bile, ceu colliquationis tabisq; indicia, uituperat. Pro cuius dubij solutione, in primis mihi aduertendum uidetur, Galenum in lib. de tuenda ualetudine, de sanis loquutum : Hippoc. de his qui acuto morbo laborant. Nec prætereundum, aliqua uerba adiecta esse ab interprete, ita ad literam scribente Galeno : Quando exacte cōcoctus fuerit sanguis, tenuis & aquosa est urina, neq; subsidentiam, neq; suspensionem habens. Concoctus & hæc apparēt, & quædam superstant tenues nubes, ueluti uocata *πρῶς*, & id quod concretum est supra infrigidata iura. Quicquid uero nomine illo significetur (late enim patet ea uox apud Græcos) non necessariò est res eadem, uel similis illi quæ in colliquantibus febribus, soluta ab igneo nimioq; calore adiposa parte, urinis supernatat : nemo enim pingue id, recte nubem uocarit. Sed ut demus pingue aliquid à Galeno intelligi, non erit tamen necessarium cōuertibileq; colliquationis indicium. Scribit enim Galen. lib. 3. in tertiam Hippoc. epidimiam, se uidisse multoties urinam colore & substantia oleo similem, citra tamen ullum laborantis incommodum : sed quandoq; totum contrarium, cum ipsius morbi concoctione. Causa uero quia adeps possit esse cōcoctionis indicium, ex Aristot. facile cognoscitur, dicente, adipem & pinguedinem esse sanguinem concoctum. Et alio loco, quod ex sanguine per concoctionem gignitur adeps. Sanguis ergo cōcocti aliqua portio urinæ innatans, rem potest ostendere illi similem, quæ supra infrigidata iura concreuit : esseq; ideo bonum indicium, quia caloris naturalis uictoriam ostendit. Sicuti alia de qua in Prognostico est sermo, mala est, quia à febrili calore adiposa membra resolui demonstrat, in his uidelicet febribus, quæ ob hoc ipsum colliquantur uocantur. Nulla ergo hic est inter Galeni dicta repugnantia:

Sicuti neque in quæstione tertio loco circa uoluptates proposita, quas libro primo de causis symptomatum, in subitaneo & simul toto ad naturalem habitum reditu ideo consistere dicit, quoniam id quod sensim paulatimq; fit, sensu non percipitur. In duodecimo uero Methodi libro contrarium scribit, asserens talem reditum, qui ad naturalem habitum fit, si deliciosius esse debet, paulatim fieri oportere : quoniam si affatim & subito fiat, dolorem excitat. Quod argumēto eorum probat, qui

Adeps est pinguedo ex sanguine cōcocto.

Sententijs quo a disputatoribus multas adferunt no esse adhibenda fidem.

dum uehementius refrigere, si se subito calefacere properent, uehementi dolore afficiuntur. Videntur certe hæc duæ series inuicem pugnare, si seorsum singula, nec coniuncta his quæ præcedunt & sequuntur, considerentur: quod & in multis sententijs quæ ex autoribus præcisæ & quodammodo mutilæ afferri à disputatoribus consueuere, solet plerunque contingere. Quare non ab re dictum à prudentibus est, iudicandum de huiusmodi, non ex sensu quem sic mutilata habere uidentur, sed ex eo quod significare is uoluit, qui ea scripsit: qui certe non perfecte elici potest, nisi ad ipsum unde decerptæ sunt autorem recurramus. Videndum ergo quid in utroque loco Galenus uoluerit. In libro igitur de causis symptomatum, causas doloris redditurus, simul ex Platonis sententia uoluptatis, ueluti dolori contrariæ, rationem reddidit: quoniam mutuò contraria se inuicem declarant. Verba Platonis ex Timæo à Galeno recitata, mihi latine sonant: Passio quæ præter naturam & uiolenter in nobis ἀθρόως fit, dolorosa est. Quæ uero ad naturam rursus ἀθρόως re- ducit, suauis. At quæ sensim & paulatim fit, insensibilis. Quid uero per aduerbium ἀθρόως intelligendum sit, ipsemet Galenus paulò inferius declarat, dicens: Voco ἀθρόως, autem ἀθρόως, quod per magna simul & celeriter fit. Hoc autem alicubi Plato uoluit, dicens id quod cōpositum est ex uiolenta simul & athrowsa passione, dum fit in sensibilibus corporibus, tristem sensum facere. Nihil enim differt aut tristem aut dolorosum, &c. Et paulò inferius concludens ea quæ ex Platone & Hippocrate collegerat, subdit: Sic igitur omnis tristis passio in omnibus sensibus fit: contraria uero illi suauis, ob contrariam causam. Regressus enim athroos, ad id quod secundum naturam, eius rei quæ in periculo erat ne diuelleretur, uoluptatem operatur. Sed rationem reddens, cur cyaneus color delectabilissimus sit: quia, inquit, sine uiolentia congregat.

Cyaneus color delectabiliss.

Dolor quo fit & unde

Dolor & uoluptas quatenus conueniant differantq.

Est igitur Galeni sententia ex Hippocrate & Platone collecta, dolorem fieri in omnibus sensibus, sed præcipue in tactu, à re præter naturam uiolenter & magno cum impetu, simultaneè in eos irruente. Voluptatem uero, ex reditu ad naturalem habitum, simultaneo quidem, sed absque uiolentia factio. Quare dolor & uoluptas in hoc quidem conueniunt, quod athroos fiunt: differunt uero, quod dolor uiolentiam infert, uoluptas absque uiolentia contingit. Ab utroq; uero remouetur, quæ paulatim fiunt: quia præ exiguitate sensus effugientia, nec dolorem, nec uoluptatem inferunt. Quare si ualidus ignis frigidus & ueluti cōgelato corpori magna cum uiolentia occurrat, intolerabilem dolorem facit. Nec moueat nos aduerbium, paulatim, quo in utroque loco utitur. In Methodo quidem, dicens, reditum in naturalem habitum oportere fieri paulatim, si debet absque dolore esse. In libro uero de symptomatibus, ea dicens non paulatim fieri, quæ dolorem uel uoluptatem inferunt. Videntur enim hæc duo aduersari, Reditus in naturalem habitum est dolorosus, nisi paulatim fiat. & hoc, Quod paulatim fit, sensu non percipitur. Quod enim sensu nō percipitur, ut supra etiam dictum est, nec dolorosum esse potest, nec uoluptuosum. Sed ut mittam, quod Galenus ipse non eisdem uocibus in utroque loco utitur: In libro siquidem de symptomatibus, id quod ἡρέμα καὶ ἢ μικρὸν, dicit absque sensu esse: In Methodo autem, reditum in naturalem habitum faciendum ἢ βραχὺ: scimus paruum & breue relatiue dici: & propterea diuersarum rerum comparatione, idem posse modo magnum, modo paruum esse, sicuti & breue & longum. Id igitur quod quietè & adeò per breues portiones ac particulas fit, ut sensum penitus effugiat, neque dolorem, neque uoluptatem præstare potest: at id quod breuiter quidem, sed non usque adeò tamen ut sub sensum non cadat, fit, potest & dolorem & uoluptatem afferre. Calor igitur qui cum uoluptate debet frigidus corpori occurrere, ei comparatus qui dolorem infert, exiguus: ei uero qui non sentitur, magnus dici meretur.

Nulla

Nulla ergo est inter Galeni dicta, in hac re controuersia: sicuti nec in sanguinis & bilis calore, de quo quarto loco dubitasti. Nam diuersarum & hac rerum comparatione, sanguis calidissimus & non calidissimus dicitur: calidissimus quidem, alijs rebus potestate (sicuti ipse est) humidis comparatus, & præcipue pituitæ: non calidissimus, si etiam siccis comparatur, præcipue bili: quam non solum in libro de inæquali intemperie, sed & in secundo eiusdem libro de temperaturis, ubi ex proposito pertractat partium omnium corporis humani temperaturas, multo calidiorē dicit esse sanguine. De ea enim sermonem non habuerat in fine primi libri, sicuti neque de atra, quia non ex proposito in eo loco, temperaturas partium corporis numerabat. Sed cum uellet demonstrare cutem esse medium quoddam, regulam & iudicarium; cuius comparatione intemperiem aliarum partium cognosceremus: omnes intemperies discurrens, aliquas corporis partes nominatim transegit, quæ per singulam octo intemperierum à cute recedunt: inter quas primo meminit pituitæ & sanguinis, quæ per humiditatem à cute remouentur: inter quas, quum humiditate uincat pituita, sanguis calore, sicuti pituitam frigidissimam, ita sanguinem calidissimum dixit, alijs uidelicet humidis facta cõparatione. Si quis uero stare huic nostræ expositioni noluerit, habet & alium modum quo respõdeat: si uidelicet in hærens Arabicæ atque iandiu inuulgatæ æditioni, non calidissimum legat, sed calidiorē, quod nemo damnabit, qui sciat antiquas illas & barbaras æditiones Græcis codicibus, alioqui ualde negligenter & oscitanter excusis, nonnunquam præstare. Nam ut in prouerbio est, Sæpe etiam est olitor ualde opportuna loquutus: uel, ut alij legunt, stultus. Quocunque autem modo legamus, satis fuit Galeno eo loco pro exemplo eorum quæ per calidum & humidum à cute recedunt, sanguinis meminisse: sicuti & cerebri meminit, pro exemplo eorū quæ frigiditate ab eadem cutis recedunt temperie. Cerebri enim caro seorsum & per se considerata, proculdubio frigida est. Verum quia uenis atque arterijs tenuis meningos ita undiquaque obuoluta est, ut nulla eius inueniri particula possit, quæ illis careat, tantam caliditatem inde nanciscitur, ut aëre etiam æstatis tempore sit calidior. Quod agnoscentes chirurgi, dum caluæ fracturas curantes, cerebri meningas detegere coguntur, etiam æstate media testam excalesctam, uel uas carbonibus accensis oppletum, suspendi supra uulnus per ministros faciunt, ne cerebrum tactu frigidioris aëris oblaedatur. Propriæ ergo temperaturæ consideratione, Galenus in libro de temperaturis cerebrum inter frigida membra computauit. Ratione uero arteriarum & uenarū, quæ minimæ cuique eius particulæ commiscuntur, in libro de usu partium, calidum dixit. Ipsæ enim uenæ & arteriæ, licet natura sua frigidæ sint, uicinia tamen sanguinis & spirituum coalescunt, & membranæ tenui, imò & ipsi substantiæ cerebri, calorem impartuntur. Incalescit & cerebrum spirituū animalium copia, qui tametsi remissius caleant quàm uitales, calidi tamen sunt, alioqui celeritate carerent, quam & in uoluntario motu, in sensibus, præcipue autem uisu, aperte cognoscimus: cuius instrumentum, oculi uidelicet adeò calent, ut gelu non sentiant, & uehementius agitati ueluti scintillas & fulgorem quendam emittunt. Et sic soluta est, ni fallor, quinta dubitatio.

Sudorem uero, de quo sexto loco quæritur, in sano corpore, secundum Galenum & ueritatem, ego puto naturalem esse euacuationem, non secus ac alui & uesicæ excrementorum, atq; crassioris illius quod partim in materiam cedit pilorum, partim in sordes. His enim nec temperatissimus quidem & frugalissimus homo caret, cum & frictione, & unctione, & exercitio, & balneo egeat: per quæ excrementa hæc & per occultam diffflationem, & per sensui apertam uacuationem expurgantur. Quod uero Galenus hoc senserit, præter loca abs te adducta, ex secundo libro de tuenda ualetudine aperte colligitur. Nec contrarium, si quis bene conside-

ret, afferit in expositione illius decimi quinti aphorismi primi libri: sed quia locus ille non erat, in quo tractari disputatio illa deberet, An sudores essent naturales, uel præter naturam, ideo opinionem recitauit Dioclis, tanquam suo proposito inferuentem, quod erat, ostendere uim coloris innati. Propterea ait: Quanto robustior fuerit connatus calor, tanto magis effugit sensum transpiratio. Et propter hoc Diocles dixit, sudores esse præter naturam: quoniam omnibus circa corpus recte administratis, & nutrimento à natura bene superato, nunquam per cutem sensilis humiditas excernatur. Sententiam igitur Dioclis affert Galenus, atque rationem qua ad id sentiendum mouebatur: non eam tamen uel probat, uel reprobat: quoniam, ut superius dictum est, ubi tractandum ex proposito rem non suscipit, solet plerunque aliorum sententiam sequi, uel non confutare. At in libro de symptomatum differentijs, ubi ex proposito docendum susceperat, quomodo symptomata ab animalis operibus distinguantur: quam quidem discretionem non esse unicuique obuiam dicit, sed indigere exacto iudicio, quoniam opera plerunque ita symptomatibus sunt similia, ut symptoma opus, & econtrario opus symptoma putetur, ut in excrementorum uacuatione præcipue contingit: in qua discernenda, an scilicet symptoma sit uel opus, non ad qualitatem, quantitatem, substantiam uel respiciendum: quum fieri possit, ut maior longe quantitas in ægroto uacuetur, quam in sano euacuari consueuerit: nec tamen symptomatis ratione hoc contingat, sed uel & prouidentia naturæ. Et quod de quantitate dixit, idem de qualitate & substantia intelligendum est. Imò, quod magis quispiam miretur, sunt quædam à toto genere præter naturam, quæ tamē ubi opportune fiant, hoc est, ubi id euacuetur quod molestiam inferebat, non sint præter naturam dicenda, sicuti sanguinis per nares, uel per ani uenas, uel per uentrem inferiorem: & profluuium, uomitusque, uel id genus aliud. Singulum enim horum quia utiliter fit, nocuum operationis dici non potest: quare neque symptoma, manente eo quod (in confesso omnibus existens) suppositum est, Symptomata læsiones esse operationum. Sed fortè aliquis hæc alteri symptomatum generi subiiciet, affectui uidelicet præter naturam: dirumpi enim uenam in quauis corporis particula, uel hæctenus referari, donec ea quæ prius detenta erant, effundantur, non est naturalis affectus, uerum uentris profluuium, aut urinæ multitudinem. Non poterunt, qui sic dicunt, ostendere, sequi aliquos præternaturales affectus: excretio enim per uentrem, uel per uesicam, uel per uterum facta, non est ex toto genere præter naturam, sicuti uidelicet uenæ disruptio, & meatus qui clausus esse solet referatio. Dehinc ne dubia res remaneret circa sudorem, quem aliquando naturaliter fieri superius dixerat, ideo mentionem facere coactus est opinionis Dioclis, qui conatus est suadere, sudorem omnem esse præter naturam: dicens dogma eius uideri durius & actioni non consentiens. Propriam tamen sententiam neque hoc in loco plenè aperuit, sed de talibus, inquit, fortè quandoque rursus sermo nobis fiet. Quem quidem sermonem (ni fallor) fecit libro sexto, in hunc ferè modum: Pertransire igitur iam tēpus est ad sudores, de quibus alibi dictū est, quod resolutio interdum habitu fiunt, & passio hæc uocatur syncope. Huic uero contraria ea constitutio est, quæ in crismis sudoribus contingit, robustam monstrantibus, non dissolutam naturam. Tales quippe sudores corpus expurgant. Similes autē eis sunt, qui in moderatis exercitijs, & balneis, & æstiuo eueniunt calore: nam in immoderatis exercitijs, iam utile quid simul recedit. Hæc Galenus. Ex quibus uerbis, quid de sudore senserit, manifeste deprehenditur: aliquem uidelicet naturalem esse, eum qui iudicialiter fit, & à balneis moderatis, & æris nos circumdantis calore. Aliquem præter naturam, qui per syncopen, uel alium modum affectum, non iudicialiter fit, & ob immodicū exercitium, diuturnioremque in balneis moram, uel æris uehementiorem calorem, non solum superflua, sed aliqua

qua etiam utilia excernit. Ex hac autem Galeni sententia rationes Dioclis solui facillime possunt. Omnibus enim quæ ad corpus pertinent, quantumuis recte administratis, alimentoque à natura optime uicto, aliqua tamen in corpore relinquuntur, quæ cum per fugientem sensum diffilationem euacuari non possint, per sudorem euacuantur. Nec propter hoc imbecillis natura putanda est, sicuti nec si non usque adeo ualida est, ut corpulentiora excrementa in uapores sensum effugientes ualeat expurgare: sed abunde est, si pro cuiusque modo euacuat quæ redundant: aërea quidem insensibiliter, aquea per sudorem. Quod cum uel sola, ut in iudicijs, uel adiuta à balneo, exercitio, aërisque calore, modum non excedentibus facit, non uiolenter facere dicenda est: sicuti nec quando adiuta à moderato calore, concoctionem ciborum in uentriculo melius complet. Et de sexta dubitatione hæc satis sunt.

Supereff septima, quam, boni imperatoris more, ceu magis strenuam, in ultima acie collocasti. Vix enim potest Galenus ab oscitatione defendi, 3. lib. expositionis in primam Epidem. tertium ab imprægnatione mensum, simul cum quarto, minus obnoxium esse abortui scribens: in eisque prægnantes magis sanari à morbis acutis, quam in aliquo aliorum. Atque ad id adstruendum, aphorismum primum quartæ particulæ adducens, in quo tamen nulla tertij facta mentione, quartus, quintus & sextus cæteris præponuntur. Quare uidetur in Aphorismo tertius non recte prætermisus, aut in Epidemia temerè, tacitis quinto & sexto, laudatus.

Ego cum Hippoc. Aphorismos ante multos annos publicè enarrarè, de hac dissonantia cogitans, non aliam inueni uiam qua Hippocratè excusarem, nisi dicerem eum in aphorismo rationè potius quam experienciã, obseruationem uel sequutum: totum tēpus gestationis uteri, in tres æquas partes diuisisse, in duas uidelicet extremas, & unam mediam: ex duabusque illis extremis, primã quidem ob redundantem in connexibus, quibus foetus utero alligatur, humorem: & tertiam, ob eorundem nexuum nimiam siccitatem, ineptas omnino putasse ad motum, qui in purgatione necessariò contingit, tolerandum. Mediam uero solam, ceu ab utroque extremo pariter semotam, ad purgationis impetum perferendum iudicauit idoneam. In libro uero Epidem. in quo non rationi, sed obseruationi innititur, tertij mensis uim agnouisse, seruata in eo simul cum foetu muliere, non solum uehementissima febre, quam solet ignem appellare, sed delirio, conuulsione, multisque alijs pessimis, & (ut Galenus ait) fortibus & fallacibus symptomatibus afflicta. Cui obseruationi Galenus quoque innixus, hunc simul cum quarto difficillimum esse dixit ad patiendum. Adduxitque aphorismū, non ad approbandum tertium, (de eo enim nulla ibi mentio) sed ad ostendendum quarti ualorem, qui sit tertio non solum ordine, sed uirtute proximus. Addidit autem Galenus rationi quam in expositione aphorismi reddiderat (quæ ex nexibus sumpta erat, quibus foetus utero colligatur) aliam ex ipso foetu acceptam, cuius corpus sit in primis mensibus mollius, atque ob mollitiem ad patiendum magis obnoxium: in postremis, qui prope partum sunt, cum magnus sit, multa eget esca, qua deficiente, plerunque in acutis morbis corrumpitur. Et paulò post infert: Propter hæc igitur, trimestria & quadrimestria magis alijs seruantur: quoniam uidelicet utrunque discrimen effugiunt, quum nec adeo mollia sint, ut bimestria, nec tanta indigeant esca, quãta ea quæ septem, octo, uel nouem sunt mensium. Quod fortè intellexit Hippoc. in ultima aphorif. parte, dicens: *μηρία κ̄ τὰ πρὸ ἐν̄ π̄ρ̄α δὲ λαβείαδ̄ δ̄ εἰ.* nō matres, sed minores maiores uel foetus intelligens. Dubitauit enim ego quãdoque, an possent hæc ad mulieres ipsas prægnantes referri, quum eas in prima aphor. parte foeminino genere, *κῡσας* dixerit, & hic neutro genere utatur: sed nec mihi quadrabat, ut mulieres quæ paulò ante conceperant, si grandioris ætatis essent, puellas uocaret: sicuti nec ut eas quæ prope tēpus pariendi, seniores.

Sed siue matres, siue foetus intelligas, eadem omnino sententia; similiter enim, ut docet Hippocrates, & ualent, & non ualent. Nisi forte non ad imprægnationis tempus, sed, ut ego quandoque suspicatus sum, ad ætatem prægnantis hæc ultima aphorismi pars referatur, quasi docente Hippocrate ut cautè adulescentulas senioresque prægnantes etiam illis medijs mensibus purgaremus.

Mensis significatum apud antiquos Græcos.

Sed relicta noua expositione, illud potius quod maioris momēti est, uestigemus, Quot dierum menses sint, qui ab Hippocrate utrobique nominantur: siquidem ipsemet Hippocrates in tertio libro Prognosticorum docet, neque menses, neque annos posse integris diebus numerari. Et eum locum enarrans Galenus, mensem omnem minorem esse ait triginta dierum, maiorem uero nouem & uiginti: mensis 10
semque apud antiquos Græcos uocatum, tempus medium duorum solis & lunæ congressuum. Sed & Hippocrates ipse in libro de septimestri partu, duos menses ait in nouem & quinquaginta ferè diebus absolui: & decem, septem dierum quadragenis. Quæ uera non essent, si singulo mensi triginta dies daremus. Vbi etiam aduertendum, Hippocratem multum in prægnante muliere quadragenis tribuisse: ut hinc etiam fortasse accipi possit ratio, quare tertius quoque mensis inter bonos sit computandus. Inchoat enim die ferè decimasexta post primam quadragenam, quam pessimam esse dicit Hippocrates, & præcipuam ad abortus faciendos. In quo tempore, sexdecim uidelicet dierum, si quid imbecillitatis ex prima illa quadragena foetui contractum est, potuit emendari: quod præcipue in foemella con- 20
tingit, cuius formatio in quadragesimosecundo die completur. Serius enim quam mas & formatur & mouetur: nam magna ex parte ante quartum puella non mouetur, quum mas moueatur in tertio. Vt hinc etiam pateat uia, per quam quis nostram dubitationem effugiat, si uidelicet dixerit, prægnantem ex mare, mense tertio fieri ualidiorē: ex foemella, in quarto: deque hoc in Aphorismis, de illa in Epidemijs Hippocratem loquutum. Sed & tertia quoque occurrit fugiendi uia, si dixerimus, in aphorismo de tolerantia purgationis per pharmacum agitatorium loquutum: de potētia uero resistendi morbis & symptomatibus, in Epidemijs. Quæ responsiones in clamorosis quidem disputationibus, quæ captandæ potius popularis auræ, quam ueritatis indagandæ gratia fiunt, uideri possunt probabiles: re autem ipsa non plenè intellectum quiescunt. Quare, mea quidem sententia, primæ quis tutius inhærebit. Tuum tamen erit, acri tuo ingenio & exacto iudicio tam hæc quam alia quæ à me scripta sunt, diligenter examinare, calculumque uel album uel nigrum singulis porrigere: utrunque enim æqui bonique consulam, modo me ames: quod ut facias, etiam atque etiam rogo. Vale uir eruditissime, meique obseruantissime.

Ex Ferraria, v. Calend. Octob. M. D. XXXIII.

EPIST. II. pro domino Iacobo Hephtho Boëmo, interdiu imbecilliter, uesperum parum, noctu nihil cernente, nisi lumen lucernæ geminatum. 40



Duersa ualetudo, quæ paulò post tuum à nobis discessum, quadraginta ferè dies me lecto iacere coëgit, profitendique publicum munus, cuius tempus antequam plenè conualuissem aduenit, fecerunt ut desiderio tuo satisfacere nondum potuerim. Nunc tandem occasione horum trium dierum captata, quibus cessare à publicis lectionibus nobis concessum est, arrepto statim calamo, impellente Sinapio, rem ipsam aggrediar.

Questus

Questus apud me es, quod interdium imbecilliter, uesperum parum, noctu præter lucernæ geminatum lumen, uix aliud cernas. Horum symptomatum duo prima ad deminutam, tertium ad corruptam pertinent uisus operationem: fiuntque omnia ab ægritudine, tum in ipso primo uisus primario instrumento, crystallo de uocato: tum in oculi humoribus & tunicis illi seruientibus consistente. Quæ quidem ægritudo ad genus malæ compositionis spectat. Est enim obstructio duplicis uia, illius nempe per quam uisibilem speciem ad crystallo dem deferuntur, & eius quæ quæ crystallo dem ad neruos uisuales. Fit autem hæc obstructio à crassis humoribus meatibus occupantibus: qui, ut ego per exiguam illam consuetudinem, quam tecum eo tempore habui, quo in nostro hoc collegio doctorum insignia suscepisti, potui conijcere, pituitosi potius sunt, quam atrabilarij: hæc enim præ sua crassitie & lentore ægre interdium, uesperum ægrius, transitum specierum admittunt. Addita uero noctis obscuritate, exiguum illud lumen, quod solis radijs aliquantisper fouebatur, ita extinguitur, ut ne lucernæ quidem integrum lumen admittat: quare per duas ueluti fenestras ingrediens, rem unam duas uideri facit, non secus quam in ebrijs, uini uapores solent efficere: cuspidem uisualis conij non ualente in uno puncto tantam crassitiem penetrare.

Ut ergo iam ad curationem ueniamus, humana manu amoueri hæc symptota non ualent, nisi crassi illi humores è sede quam occuparunt, dimoueantur. Quod quum fieri aliter nequeat, quam per medicamina, quæ ualidam uim habeant & attenuandi & exiccandi, neque hæc tutò adhiberi possint capite oppleto: sicuti neque caput quoque ipsum euacuari, toto prius corpore non euacuato: primo erit corpus uniuersum, secundo caput, tertio oculus euacuandus. Totius corporis euacuatio à sectione uenæ incipienda est, illius præcipue quæ in cubiti exteriori parte demonstratur: per eam enim & reuulsio fiet & euacuatio, non nihilque fortè materiæ in capite contentæ euacuabitur.

Corporis euacuationem à uenæ sectione aspicandam.

Secunda uena non ab re fuerit purgatorio medicamento pituitam educere. Quod ut commodius fieri ualeat, eius primo crassities & tenacitas erunt potu submouenda, qui recipit: Aquæ in qua fœniculi uel semen uel radix decocta sit, tres uncias, oxymelitis binas: quo potu ter per horam ante cibum hausto, in aurora hæc catapotia deuorentur: Agarici grana trigintasex, Tralandal uocatorum grana duodecim, nucis myristicæ tantūdem, diagridij grana tria, cum absinthij succo, ciceris magnitudine catapotia adformentur.

Pituitæ purgatione deratio.

ocisus Alhūdā.

Vniuerso corpore per hæc duo euacuato, ad capitis euacuationem accedendum: quam & ipsam primo per earum uenarum sectionem faciemus, quæ prope maiores, hoc est, interiores angulos ostenduntur. Quæ si fortè uel lateant, uel imperitus sector eas secare non ausus fuerit, uicem earum suppleat uena frontis media, uel hirudines eisdem locis admotæ. Post hanc sanguinis euacuationem, bidui intercedente quiete, mane cœna bene cōcocta, penna in sequenti oleo intincta, in utranque narem intime adigatur. In nobilis meri uncijs duabus tādium bulliant res quæ statim scribentur, ut uinū ad unicam unciā redactū sit: Sampsuci sicci, rutæ siccæ ana ʒ. ʒ. 1. piperis albi ʒ. 2. ellebori albi ʒ. 1. Hæc omnia in crassum puluerem redacta, ubi in uino, ut dictū est, bullierint, abijciantur: uinoque superstiti à puluere excolato, binæ uncie olei laurini adijciantur, simulque in duplici uase ad uini cōsumptionem ebulliant. Sed & eiusdem olei calidi gutta, citrique, aurī instilletur, meatusque aurium post instillationem gosapio moschato obturētur. Fiat autem hoc duabus à cœna horis, simulque auellanæ magnitudine, sequens antidotū deglutiat: Myrob. cheb. conditarum ʒ. 2. pulueris seminis fœniculi & rutæ ana ʒ. ʒ. 1. zingiberis ʒ. 2. mellis rosacei ʒ. 1. Quarto tamen uel quinto quoque die, antidoti loco una ex catapotijs deglutiat, quæ recipiunt: Pilularum cocchiarum ʒ. 2. lucis ʒ. 1. diagridij, gariophyllorum ana grana

sex, cum aqua berbenæ, fiant pilulæ tres. Vbi uero per hæc auxilia caput leue factum uideatur, oculi cum hac aqua, post narium expurgationem abluantur: Berbenæ, rutæ syluestris (si haberi potest: uel domesticæ, si syluestris non inueniatur) cristæ gallinacæ, quam sclaream uocant, ana ℥. i. chelidoniij ℥. s. seminis fœniculi ℥. i. s. in libris duabus uini, uase æneo uiginti quatuor horas madefacta, per æneum etiam uas, consueto apud chymicos modo, simul cum ipso uino destillentur, in æneoq; uase bene obturato, aqua quæ manauerit adseruetur. Ex cuius lotionem per quindecim dies facta, nisi symptomata uel in totum leuata sint, uel manifeste mitigata, uni illius aquæ parti, media hircini fellis portione addita, collyriū paratur, quod diductis palpebris supra oculi pupillam, supino capite immittatur. Accedere autē omnibus his debet congruus uictus, ita ut crapula, ebrietas, Venus, fumus, puluis, meditatio, & lectio à cibo, labor, cursus, meridianus, longiorq; somnus, immodica uigilia, æstas, frigus, uentus, præcipue austrinus, ira, rixa, clamor, merum, turbidior fortisq; ceruisia, legumina, magni pisces, antiquæ carnes, creber brassicarum & lactucarum usus, & demum quæcunque replere turbulentis uaporibus caput possunt, euitentur. At si fortè seruatiss quæcunque scripta sunt, parum te profecisse cognoueris, ineunte Vere reiteratis quæ scripsimus euacuationibus, ad fortiora auxilia ueniendum. Inter quæ præcipuū est, ut laqueus ex equinis fetis obtortis contextus, perforata duobus foraminibus ceruicis cute, inseratur, in ea parte quæ occipiti est proxima: ex eo enim singulo die moto, fit, ut ad patentia illa uulnera, materia deriuetur, quæ defluere ad oculos cōsueuerat: quo præsidio nisi res ex uoto successerit, ante æstatis initium, ad uisionem uerticis ueniendum, quæ ad os usq; perueniat, ulcusq; post casum crustæ remanens, per quadraginta dies, cicere, alia uel simili re intromissa, apertum conseruandum. His præsidijs, luce prima, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, adiuuante, spero te oculorum tuorum lucem & conseruaturum & aucturum.

Ex Ferraria, M. D. XXXIII.

EPIST. III. Ioannes Manardus Symphoriano Campesio, Equiti aurato, Lotharingorumq; archiatro, de Cyanei lapidis usu, Ocymo, Parthenio, ac Limonio.



Um anno ante hunc uigesimo, Pannoniā petiturus essem, Ticinensis quidā, meus in medicina discipulus, libellum mihi dono dedit, in quo nonnulla in philosophiæ, medicinæ & theologiæ scientijs, partim per te commentata, partim ex præclarissimis autoribus collecta, legebantur. Quem ego librum mecum in itinere indiuiduum comitem habui, & quotiescunq; præstabatur occasio, magna cum animi uoluptate perlegi. Ex qua lectione factum est, ut posthac te semper magnopere & dilexerim, & obseruaerim, & quæcunq; abs te ædita commentaria intelligebam, diligenter inquirerem, & inuenta magna cum auiditate perlegerem. Volui autem sæpenumero meam hanc in te obseruantiam, apud te per literas testatam facere: sed desiderium hoc meum in Pannonia primum retardauit, quod inter illam gentem & Gallicam rara admodum erant commercia: in Italiam uero reuerso, atque in eodem desiderio perseveranti, tandem nescio quo fato, Ioannes Campegius tibi ex fratre nepos, & tanto patruo dignissimus, tuo me nomine humanissime salutauit: quem certe non permissem, ut ad te sine meis literis rediret, si promissis stetisset: hoc est, si, ut sponderat, hanc iter in Galliam fecisset: quod tamen non sua culpa, sed domini imperio fa-

rio factum puto. Tu uero, qua es benignitate præditus, officium meum non literis modo, sed muneribus quoque, quæ bonus quisque orientalibus gemmis prætulit, cogitatum meum tam diuturnum anteuertisti. Libros enim misisti, uel potius thesauros, quos in literarium ærarium post penè infinitos, nuperrime contulisti. Quibus nominibus me tibi tantum debere sentio, quantum nec si Nestoreos annos mihi Deus optimus donarit, unquam possim persoluere. Ne tamen ingritudinis nomine (quod semper abhorruī) à te penitus grauarer, cœpi per hortum tuum Gallicum lento gradu expatiari, floresque, quibus passim uernat, suspensa manu colligere, cauens ne aliqua latitans fortè spina me incautum cōpungeret. Nihil autem inueni quod me tantum pungeret, sed nonnulla quæ me simul cum alijs attingerent: plura tamen præ illis fuerunt, quæ mihi adblandirētur. Verum dum spinas caueo, imprudens lapidem offendo, inter molles herbas delitescentem: cristas enim iam erexeram: doctissimum me uocari audiens: quum tamen (tanti nomen illud constat) nec dignum me putem, qui inter doctos numerer: contentus inter eos haberi, qui doctos ita & sequuntur & admirantur, ut tamen ueritati semper plus tribuant, quàm cuiuscunque autoritati. Fecit autem hic ueritatis amor, non contradicendi, ut ais, studium, quod semper à me alienum fuit, ut à Leoniceno, homine certe cui honorem maximū debet nostra ætas, homine tamen, aliquando dissentirem: ut in hoc ipso lapide Cyaneo, de quo, tacito tamen ob reuerentiam nomine, ita ad uerbum scripsi: Ego his non accesserim, qui non secus ac perniciosissimum uenum hunc formidant: experientia enim certa scio, quod si bene abluatur, multum iuuat, & uel nihil, uel parum lædit. Contra quæ uerba, tu quasi cum bile insurgis, dicens: Sed ego certe scio, quod qualitercunque abluatur, si sumatur à Christicola, multum nocebit, ac tandem lædet plurimum. Scias autem & hoc uelim, mi Symphoriane, me neque hoc, neque aliud ceu expertum laudasse, de quo non certam habuerim experientiam: alioqui neque est apud nos adeò inexpertus pigmentarius, ne dicam medicus, qui huius lapidis incolumitatem non habeat exploratam. Nusquam uero legi, ueros Christianos magis quàm Iudæos & gentes debere hunc lapidem formidare. Sed lapide hoc in suo loco relicto, reliquum horti tui, si ne aliqua tamen bile peragrantes, nullibi mentionem Manardi præterquam honorificam inueni, cognouique in plerisque locis mea tibi non displicuisse: quare ut tua quoque uicissim à me probentur, necesse est, nisi uolueris penitus rusticus uideri. Amplector igitur studium, laudo diligentiam, ingenuitatem exosculor. Inter multa tamen quæ placent, non eo inficias, quædam mihi occurrisse, quæ nisi aliter intelligantur quàm sonant, non mihi usquequaque probanda uideantur: quæ, quoniã id à me efflagitas, non uerebor adnotare: non quidem ut tecum talionis agam, cuius tot in me sunt beneficia, ut leuem illam calumniam, imò etiam longe maiorem debeant obnubilare: sed potius ut tibi de me bene merito, & cui usque ad aras debeo, morem geram.

40 In primis itaque mihi non placet, quod omnia purgatoria medicamenta fortia, dicantur pernecantia, & penitus abiicienda. Neque usquam hoc dixit Galen. alioqui secum aperte pugnaret, quum & scammonio, & elleboro, & colocynthide crebro utatur, ut per totum ferè librum de compos. medic. secundum loca, manifeste demonstratur. Neque secundo libro de uictu morb. acut. id scripsit, quod tu, malum interpretem sequutus, ad tuam sententiam affers roborandam, sed contrarium potius. Verba enim Galeni utcumque (fideliter tamen) interpretata, hæc sunt: Vna est cautela, ne lædant purgantia pharmaca, ut non solum sit purgans phar-

Lapidem Cyaneum bene ablu-
tum non lædere.

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

» nenum. Quemadmodum autem papaueris lachrymæ, mandragoræ, hyoscyami,
 » atq; aliorum multorum talium pharmacorum, quæ contraria nostris substantijs &
 » uiribus sunt, & apta corpora corrumpere, exiguam partem aliquam accipientes, ma-
 » gnis eorum fruimur emolumentis: ita & cum purgatoria contrariam naturam ha-
 » beant nostrorum corporum naturæ, exiguam quandam eorum substantiæ partem
 » abscindentes, ad nostrum utimur emolumentum. Hæc sunt Galeni uerba, laudan-
 » tis potius quam damnantis, ut constat, horum medicamentorum usum. Qui nec
 » etiam (ut tu reris) minoris malitiæ esse elleborum quam scammonium, in eadem
 » scripsit commentatione. Sed in fine quidem præcedentis commentationis, non elle-
 » borum scāmōnio, sed eius hieræ quæ per colocynthiden uario modo paratur, eam
 » quæ elleborum recipit, ei in dolore lateris prætulit, quæ recipit scammonium. Quod
 » etiam eodem capite scribitur, drachmas duas ellebori interimere, bonis autoribus,
 » Plinio uidelicet, Oribasio, ut Arabes omittam, aduersatur.

Ea præterea quæ ex antiqua libri tertij de simplicibus medicamentis traductio-
 » ne afferuntur, non satis fideliter uersa sunt. Sic enim latine sonant: Omnino qui-
 » dem similitudinem quandam habet purgans pharmacum, uni ex humoribus qui
 » in nobis sunt; non tamen in uniuersum miscetur ei aliqua uenenosa potestas: qua-
 » re neq; in uniuersum lædet non purgans, sed cōcoquetur, & talem gignet humo-
 » rem, qualem trahere aptum erat. Hæc Galenus: asserens omne quidem purgato-
 » rium pharmacum similitudinem habere cum aliquo nostrorum humorum, non ta-
 » men habere semper secum commixtam uenenosam uim.

Capite quoque de ocymo, ex Dioscoridis sententia res ei adscribitur, cui ipsemet
 Dioscorides & alij boni autores aduersantur, eius usum damnantes tanquam mali
 succi, difficilis concoctu, redundantis humoris, & uisum obscurantis. Putauerim ta-
 men librarij potius, quam tuo uitio contigisse, ut oculorum claritatem facere dica-
 tur. Male uero sibi consuluisse Gallos, qui eo pro cibo, ut scribis, uti cœperunt.

In Parthenij nomine aperta proculdubio est æquiuocatio, sicuti & in amaraco.
 Amaracus enim quæ nomen amaracino unguento dedit, herba est suauissimū spi-
 rans odorem, de qua Dioscorides sub nomine sampsucii scribit lib. 3. A qua omni-
 no diuersa est ea de qua eod. lib. scribit sub Parthenij nomine, quæ, ut ipsemet ait,
 » odore uiroso est. Vtraq; harum notissima est: prima quidem sub nomine maiora-
 » næ, secunda sub nomine matricariæ, uel ut nostris mulierib. magis placet, marellæ.

Non contemnenda quoq; æquiuocatio facta est in Limonij nomine: de fructi-
 bus enim qui nunc limones dicuntur, & ad lautitiem mensis petuntur, uel non me-
 minerunt antiqui, uel sub nomine citri, Limonium uero de qua scribit Galen. lib. 7.
 herba est, nomen habens, ut inquit Dioscorides, quia in pratis nascitur, & palustri-
 bus locis. Neq; quenquam mouere debet fructus nomen, siquidem & ea uoce, hoc
 est, *λαπρός*, etiam in herbis Græci utuntur. Mitto differentiã inter cytinon & ba-
 laustion, quod in ea falli quispiam possit citra uitæ humanæ præiudicium.

Hæc sunt, mi Symphoriane, quæ perambulanti tuos amœnissimos hortos, im-
 becillibus alioqui meis pedibus occurrentia, gressus meos aliquantisper retardarunt:
 quæ ideo ad te scripsi, quod & tu petieras, & ut etiã agnosceres reliqua omnia à me
 albo calculo esse signata, totumq; hortum esse me diligentissime perscrutatū. Quam
 diligentiam si tu quoq; in examinãdis meis nugis adhibueris, non dubito, quæ tua
 est perspicacia, ne multa inuenias, quæ maiore censura, quam id quod de Cyaneo
 lapide scripseram, digna sint: quod tantum abest ut ægre laturus sim, ut magis tibi
 uel hoc nomine debiturus sim, quam ex alijs in me collatis beneficijs. Campos
 quoq; tuos Elysios, sed cum festinatione, iustrauit, qui mirum in modum mihi arrise-
 runt. Legam, Deo uolente, posthac cunctatius, & quid de his sentiam, quod magnū
 omnino erit, ad te scribam, Hoc tacere non possum, plus tibi uel ex hoc commen-
 tariolo

tariolo debere tuam Galliam, quàm olim suis Druidis. Vale Galliae ornamentum, & quod facis, perge bonas mentes iuuare, tibiq; immortale decus & patriae, imò toti Christiano orbi maximum emolumentum parere.

Ex Ferraria, III. nonas Quintiles, M. D. XXXIII.

EPIST. IIII. Ioan. Manard. Gasparo Marcello philosopho excellentissimo, obstructione uisualium neruorum laborante.

10 **V**ellem celeriore fuisse tabellarium, qui tuas ad me literas attulit: decimoquarto enim Calend. Martias datae, ipsis mihi Calendis sunt redactae, eo uidelicet die, quo post Laruales ferias, publicum profitendum minus mihi erat redintegrandum. Nam si congruo tempore fuissent redactae, dum alij genio indulgebant, ego salutis tuae omnem operam & diligentiam nauassem. Quod ad hanc diem facere cum nequiuero, tuum erit meam hanc moram boni consulere, celeritatisq; & angustiae temporis ac imbecillitati meae, (chiragra enim, podagra & febre per haec tempora laboraui) condonare, si mea haec minus expectationi tuae, quam de me maiorem longe quam merear habere praefers, respondebunt. Tantum enim ea attingam, quae ad salutem tuam consequendam magis uidebuntur opportuna: multa sciens uolensq; praetermittens, quae ad artis potius ostentationem, quam usum essent accommodata. Ratio enim per ocium copiosius reddenda esset, cur imagines illae modo comminus, modo eminus, modo maiores, modo minores, & albae uel nigrae affidentes uel tremulae se representent. Verum longiore circa haec disputatione in tempus locumq; reiecta, rem ipsam, curandi scilicet praeseruandiq; methodos aggrediamur: illud tantum praefati, sine quo nec curatio, nec praeseruatio, cautela ue inuestigari nedum fieri recte potest, affectionis uidelicet ipsius, de qua quereris, essentia.

20 Vidisse te ais, iam agitur quintus annus, in oculo dextro duas imagines, unam quidem albam & tremulam, alteram nigram, muscam representantem. In sinistro plures, in longum porrectas, ferè continuas: primo tamen autumnii tempore, mensis uidelicet Nouembri, unicam in sinistro oculo comparuisse. Sequenti anno in fine Veris mense Maio, in dextro albam tremulam, quae per decem cubitos distare uidebatur. Facta uero purgatione, adhibitoq; collyrio, non multum tamen uehementi, uisum esse tibi tunicas oculorum dirumpi: quare collyrio dimisso, menstrua per pilulas purgatione, praesentibus nonnullis syrupis, ad mensem usq; Maij anni M. D. XXX. usus, cum nocuum potius quam iuuamen per sensisses, in sinistro praecipue oculo, quo magis uales, ad commune medicorum & aegrotorum auxilium, medicatas uidelicet aquas, confugisti. Aponi igitur fontis aquas non solum, ut moris est, bibisti, sed & cadentis ex alto ictum in capite pertulisti, ex quibus plus

40 laesus quam adiutus es. Imago enim illa alba quae longius uidebatur, uisa est propior fieri, additaeq; sunt binae, altera muscae similis, altera longe minor. Quae uero sinistro oculo obuersabantur, ad maiorem molem deuenere, licet non adeo distare uideantur.

Addis praeterea annum te agere XXXV. biliosa esse temperatura, graciliore corporis habitu, exiguis uenis, optima memoria, ingenio mediocri, oculos habere humidos, & ad tactum calidos, cum manifestis uenis. Omnibus his diligenter consideratis, addita etiam mea aliqua coniectura, neq; enim omnia particularia scripta sunt, praesertim unum quod multum ad rem facit, an uidelicet diligenter consideranti tuas pupillas, perturbatio aliqua demonstretur, iudico certe te passum symptoma, quod Graeci *πρόβρασις*, hoc est, obuisionem, libri ex Arabica in linguam latinam uersi, imaginationem uocant, atq; id quidem oculos primario affectu, non per

purum consensum laborantes: quod quidem symptoma ad actionem corruptam,
 ueluti ad genus spectat: uides enim quæ uideri ab oculo sano non debent, nec ab
 alijs uisuntur. Pendet autem symptoma hoc à morbo in uia, obstructione uidelicet
 inter corneam membranam & crystalloidem uocatam consistente: quæ licet à ua-
 poribus de uētriculo eleuatis interdum fieri possit, coniiciendum tamen factam ibi
 potius esse, quàm fieri: alioqui nec imagines illæ tandiu perdurassent, nec assiduæ
 essent, sed & purgationibus toties factis, aquisq; ebibitis, uel penitus amotæ, uel di-
 minutæ potius fuissent quàm exhaustæ. Putauerim igitur humorem ad eam regio-
 nem descēdisse, qui tenuem inibi naturaliter consistentem, plus minus uel, uarijsq;
 in locis dissecat: neq; omnino uniformis similisq; sit, sed ex diuersis partibus con- 10
 stet, crassioribus, tenuioribus uel, continuis etiam & diuulsis: & ubi tenuior, ibi ima-
 gines magis ad album uergunt: ubi crassior, magis ad nigrum: ubi in plures particu-
 las diuulsus, plures ueluti culices uel muscas musciones uel repræsentet: ubi conti-
 nuus & oblongus, ueluti filamenta quædam demonstrat. Moueri autem huiusmo-
 di imagines, ex spiritus uisualis ad ea loca accedentis mutatione, concurrente etiam
 ea quæ fit ab exteriori lumine agitatione. Scimus enim oculos nedum imbecilles
 ac languidos, sed robustos & fortes, ex uehementiore, uel etiam mediocri luce re-
 pente ingruente ualde commoueri, & ueluti radios quosdam intra se gignere. Fie-
 ri præterea hunc præternaturalem humorem, modo crystalloidi, modo corneæ ui-
 ciniorum: priusq; fuisse huic, post aquarum uero usum illi magis propinquum: atq; 20
 ex hoc fieri ut quæ prius distantiora, posthac uisa sint propinquiora. Distant porro
 istæ imagines inter se plus minus uel, iuxta facientium eas humoris partium, maio-
 rem minorem uel distantiam. Videnturq; ut iam dictum, ibi albiores, ubi humor
 est tenuior: ibi nigriores, ubi magis crassus. Nondum tamen ad tantam crassitiem
 deueniunt, ut uisum in totum in aliqua oculi parte possint auferre: quod si fieret,
 ubi muscæ apparent, res quæ extrinsecus uisendæ occurrunt, fenestratæ apparerent:
 & ubi lineæ uisuntur, res quantumuis integræ in plures partes dissectæ demonstra-
 rentur: & si demum coirent suffusione iam completa, incepisse enim eam puto, uis-
 us in totum perderetur: quod ne fortè cōtingat, Deo optimo auspice, pro uiribus
 doceamus. Ad hoc enim prohibendum, parte artis indigemus quæ præseruatiua 30
 nuncupatur: sicuti ad delendum quod iam factum est, curatiua. Duæ autem hæ ar-
 tis partes adeò in nostro casu inuicem cōnectuntur, ut curatio magna pars sit præ-
 seruationis. Si enim id quod iam factum est, sustulerimus, bona pars præseruatio-
 nis simul absoluetur, sublata uidelicet ab oculo ea materia, quæ si densior fieret, ple-
 nam gigneret suffusionē. Prima igitur nobis occurret intentio euacuandi ab ocu-
 lo eam materiam, quæ obstructionem in uisualibus uis faciens, idoneum prohibet
 oculorum usum. Verum quia hæc uacuatio fieri non potest, nisi per medicamen-
 ta quæ magnam uim habeant discutiendi: quæ utiq; si repleto capite adhiberentur,
 plus esset id quod traherent, quàm id quod dissiparent: propterea altera nobis oc-
 currit intentio, capitis uidelicet euacuatio. Verum quū caput euacuari non debeat, 40
 nec bene possit, toto corpore oppleto: ideo tertia præstō nobis est intētio, totius ui-
 delicet corporis euacuatio. Demum, quia accedente etiā, quod uix fieri potest, con-
 gruo in omnibus rebus uictu, uapores semper ceu leues superiora petentes, caput
 & cōsequenter oculos, iam ex longo morbo imbecilles, obladerent, quarta erit in-
 tentio, ut omni ingenio retrahantur & deriuentur. Sic igitur iam quatuor, uel si
 uis quinque intentiones inuestigauimus, quæ ad præseruationem & curam sunt ne-
 cessariæ: quas ordine quodam exequi nos oportet, ut scilicet illæ primo exequutio-
 ni mandentur, quæ in resolutio nostro progressu ultimo loco sunt inuētæ, totius
 nempe corporis euacuatio, & materiæ ad oculos fluentis auersio.

Ab his igitur inchoantes, magnitudine affectus nobilitateq; patientis mēbri con-
 siderata,

siderata, nec non oculorum calore cum rubore & uenarum apparentia, ubi uis con-
 stet, de quo minime ambigo, secandam exteriorem cubiti uenam iudico, eam uide-
 licet quæ humeraria appellatur: extrahendū tamen non multū sanguinis, quoniā,
 ut scribis, exiles tibi sunt uenæ. Satis igitur fuerit à quatuor ad octo usq; uncias hau-
 sisse. Id uero latus eligendum quod ē directo se habet oculi magis læsi. Seruiet enim
 nobis huius uenæ sectio ad euacuandum totum corpus, & ad materiam ad superio-
 ra fluentem retrahendam. Post hoc, quia materia, ut diximus, crassitiem quandam
 habet, quo purgatio melius fieri ualeat, ipsam per hanc potionem tribus diebus ma-
 ne ebibitam secabimus. *Betonica nobilis & ueræ manip. 3. bulliant in lb. 1. s. aquæ*
 10 *fœniculi tandiu, donec tertia pars sit consumpta: eaque aqua quæ supererit in tres*
partes æquas diuisa, singulæ parti oxymelitis simplicis ʒ. 1. superaddatur, quæ con-
cocta præcedenti cœna, mane bibatur. Interim quoq; ad eundem finem, comæ fœ-
niculi in iure quo pro cibo usus es, decoquantur, pariterq; in uino quem potabis
eadem comæ per integram ante potum horam madescant. Attenuata iam aliquan-
tisper per tres dies materia, summo mane pilulæ deglutiantur, quæ habent: Pilula-
rum lucis ʒ. 2. cocchiarum ʒ. 1. quæ mixtæ horas decem in fœniculi succo madue-
rint. Vesperis eiusdem diei duæ drachmæ huius miscellæ hora somni accipiatur: Se-
minum fœniculi, seseleos, nucis myristicæ ana ʒ. 1. succi fœniculi ʒ. s. mellis rosacel-
 quantum satis ad conficiendum electuarium uocatum. Altero die mane semuncia
 20 eiusdem electuarij, cōcocta bene cœna accipiatur, quam trium horarum ieiunium
 subsequatur: per tres deinde sequentes dies mane potio bibatur, quæ recipit: *Se-*
minis fœniculi orientalis, si haberi potest, uel nostratis in mōtibus nati ʒ. 3. bulliant
in lb. 1. s. aquæ, donec tertia pars desit, diuisoq; toto decocto in tres partes, singulæ
parti uncia oxymelitis cōpositi superaddatur. Completa uero tridiana hac potio-
ne, catapotia mane accipiantur, quæ habeant pilularū lucis ʒ. 1. cocchiarum duos,
 & per octo horas in succo berbenæ maduerint: & sequenti die in aurora mediā un-
 30 cia electuarij superius descripti, cui drachma una pulueris gariophyllorum sit adie-
 cta. Quo etiam electuario placet ut uesperis hora (ut diximus) accubitus semper uta-
 ris: primo quidem eo modo, quo descriptum antea fuerat: post hanc uero secun-
 dam purgationem adiecta semper pulueris gariophyllorum semidrachma. Acce-
 dendum deinde ad tertium potionum ordinem, quæ consistit ex decocto chelido-
 nij herbæ, adiecta cuilibet potioni scillitici oxymelitis uncia: qua potione (ut in alijs
 diximus) ter sumpta, sequenti aurora hæc sumantur catapotia: *Pilularum cocchia-*
rum ʒ. 2. Sine quibus ʒ. 1. madescant in succo chelidonij horas decem, insperfacq;
aceti scillitici gutta conformentur. Eisdem quoq; intentionibus non inutilis erit uo-
 mitus, modo absq; magna uia ac uehementiore capitis commotione prouocari pos-
 sit. Peractis uero hisce nota dignis præsidijs, per quæ non solum totius corporis eua-
 cuatio, sed materiæ etiam retractio fieret, ad alia properandum, per quæ & deriuat-
 40 tio compleatur, & caput quoq; ipsum uacuetur. Fiet primum per cucurbitulas, dis-
 secta cute, primo quidem inter scapulas, deinde occipitio admotas. Secundo per se-
 ctionem, si apparuerint, earum uenarum quæ prope interiores oculi canthos sunt:
 uel si illæ secari non ualeant, hirudinibus primo post aures, deinde temporibus ap-
 positis. Tertio per ea quæ uel naribus infusa, uel mansa, uel gargarizata materiam
 euacuant: quæ tamen prudenter administranda sunt, ne caput nimium exagitan-
 tia, plus obsint quàm prosint. Sint igitur & natura sua mitia, & quantum fieri po-
 test, blande adhibeantur. Satis itaque fuerit, betæ succo butyro commixto, narium
 alas penna interius inungere, passulasq; cum thure & nuce myristica, quam mo-
 scharam uocāt, mandere, & oxycratum parum acidum, in quo fœniculi semina &
 roris marini coma bullierint, gargarizare. Verum licet deriuent hæc omnia, atque
 aliquo pacto materiam ab oculo retrahant, non tamen perpetua potest esse eorum

operatio, sicuti neque assiduus usus: ideo aliud machinandum, per quod continuo materia deriuetur: quod optime fiet, si duobus foraminibus unico iniectu in coniunctione occipitij & posterioris colli factis, chordula ex serico uel fetis contexta ita insuatur, ut ora uulnerum diu conseruet aperta, per quæ continuo destillantes humores ab oculis deriuentur. Non omittendæ etiam quotidianæ extremorum membrorum frictions, atque post eas eorundem cum aqua calida in qua sceniculi herba decocta sit, ablutiones. Sed & ex cucurbitulis integra cute uarijs locis admotis, non mediocre sequetur emolumentum: sicuti & exercitio: quo quantum fieri potest capite quiescente manus & pedes moueantur, & capitis crebra lotionem ex lixiuio in quo saluia & chamæmelon bullierint, proderit: & per interualla scrupulus 10 unicus uel duo earum pilularum quas ultimo loco descripsimus, duabus uel tribus à leui cœna horis deglutitus. Et per hæc quidem tres primæ intentiones explebuntur, quæ sientem potius morbum quàm factum respiciunt: atque ut sequens est, ad cauendum potius quàm ad curandum cōducunt. Superest igitur quarta, quæ morbo iam facto debetur, quæ ut primo nobis proponitur, ita non nisi post alias executioni mandari perfecte potest. Perfecte dico, quoniam nihil uetat, quo minus eam, prima completa purgatione, à leuioribus quibusdam collyrijs orsi, aggrediamur.

Leuissimum est, ut in aqua ubi decocta sit berbena, purum aurum ignitum quinque quies extinguatur. Fortiusculum erit, si decoctio in uino fiat, & præter aurum, ignitum quoque æs in eo extinguatur: quantoque uinum potentius fuerit, tanto reddetur 20 efficacius. Augebitur amplius uis, adiectio testudinis felle uel perdicis, sceniculorumque & berbena. Completa uero secunda purgatione, chelidonio poteris uti: & peracta tertia, superaddito sagapenum. Vbi uero deriuationes quoque & particulares capitis euacuationes finem habuerint, nec aliqua supersit in oculo inflammatio, parum quoque euphorbij poterit adiungi. Incipiendum uero est à granis quinque pro singula uncia: per gradusque crescendo, ita tamen ut nunquam duodecima pars transcendatur: pro duodecim uidelicet drachmis reliquorum euphorbij drachma. Quod si ex hoc uel alio collyrio ingens ardor suboritur, sero caprino oculi subluantur. Inter efficaciam quoque, succus cepæ cum melle numerari potest, & succus cyclaminis cum eodem, & gallinæ rubrum stercus. Potest & id inter potentia 30 numerari quod recipit: Succus sceniculi & taurini fellis partes æquales, cum duplo melle. Caput quoque hircinis in aëneo uase ustum, & in tenuissimum puluerem redactum, physica quadam uis mirabiliter iuuat, si uel per se, uel cum melle illinatur. Plura addi possent, à recentioribus & antiquis medicis in hoc casu cōmendata: sed hæc puto sufficient, Deo optimo adiuuante: nisi adeo suffusio hæserit, ut

sola paracentesi curari possit: accedente semper congruo uictu, quo cras-

fiora & ad caput uapores mittentia, malicorum succi & humi-

diora cibaria caueantur. Ventis quoque, soles,

fumus, uina generosa, concubitus,

corporis & animi labo-

res, quantum

fieri

potest euitentur.

XV. Calend. Maias, M. D. XXXIII.

Epist.

EPIST. V. Ioannes Manardus P. Nicolao Castellano, de
falsitate iudiciariæ astrologiæ, de bona sexti clima-
tis temperatura, de saccharo, & ligno
Indico Gyarcha.



Duplici nomine mihi gratissimæ fuerunt literæ tuæ: uno quidem, quod graui admodum oneri (quod dudum imbecilibus humeris meis assumpseram) uindicandæ uidelicet à barbarorū ineptijs medicinæ, atq; inueteratis malignisq; ulceribus in ea relictis splenium si nō cicatricē afferre, te quoq; ualidissimam manum admouisse conspicio. Altero, quod in his quæ à me antea æditæ sunt medicinales Epistolæ, pauca quædā obelisco perfodisti, cum ego multo plura esse in eis putarem, emūctæ naris hominibus, qualem te esse semper cognoui, non placitura, imò pauca in illis scribi, quæ nō mererentur à tui similibus uel negligi, uel nec legi. Fecisti igitur me, ut uerum ingenue fatear, ex tuis literis audaciorem, & meas mihi epistolas plausibiliores ita reddidisti, ut tentare non sim ueritus, an quæ à te taxantur, possim ad aliquem modum defendere. Ea si bene numerauim, in tria capita rediguntur. Displicet enim tibi in primis, quod astronomiam non admittam, à Platone, Hippocrate, Aristotele, Galeno, Augustino, Auerroë probatam. Secundo loco non probas, quod sextum clima, quarto quintoq; prætulim. Tertio non uidetur tibi credendum, saccharum quod nūc in usu est, fuisse Galeno incognitum, cum eius Varro & poëtæ, ante illum permultos annos meminerint. Vt igitur primum aggrediar, si astronomiam intelligimus superstitiosam illam syderum obseruationem, per quam futuri euentus ex horoscopo & uocatis annorum reuolutionibus prænunciantur: & quæ cuique negotio peragendo, etiam (si Deo placet) uesti uel incidendæ uel induendæ certas præ alijs horas præscribit: ut cuicumque de re sibi ignota interroganti, ex syderibus hora interrogationis uel orientibus uel occidentibus, uel supra uel infra terrā in fictitijs quibusdam sedibus, quas domos uocant, imaginariè potius quàm uerè existentibus, certa ueluti oracula depromat: eam tantum abest ut admittam, ut ab omni republica cum suis autoribus expellendam ueluti inutilem, deceptoriam, & omni penitus ueritate carentem, putem. Longior autem fuerim, superfluoq; laborauerim, si præstigiiosa eorum dogmata pergam sigillatim confutare, alioqui ab Ioanne Pico Mirandula, iandudum duodecim libris explosa: ad quos illi remittēdi sunt, qui ueritatem in hac controuersia perfecte scire desiderant. Satis autem in præsentia mihi fuerit tuis respondisse rationibus: quod certe, ni fallor, unico iactō fundamento non erit difficile. Fundamentum tale erit, ut quotquot à te afferuntur testes, non de superstitiosa illa diuinandi arte loquutos dicamus, sed de ea quæ motus, ortus, occasusq; celestium metitur: atque ex his non hominum fortunas, sed defectus lunæ uarios, solis labores, atque aërias mutationes uaticinantur.

40 Vt enim ab Hippocrate incipiam, nihil in eo inuenio quod iudiciariæ illi adstipuletur. In libro quidem de Aëre, locis & aquis, qui maxime astrologiæ fauere uideatur, quidnam legimus, nisi consideranda medico anni tempora, uentos, loca, & regiones: Non enim alia de causa caniculæ, arcturi, uergiliarum exortus uel occasus, solstitiaq; & æquinoctia consideranda medico dicit, quàm ut per ea temporum mutationes agnoscat, cum quibus hominū uentres dixit permutari. Cum igitur hanc tantum ob causam asserat astronomiam non parum conducere ad medicinam, euidētissime constat, eum de motrice tantum, non de iudicatoria intellexisse. Quod & apertius cognoscetur totum illum libellum lectitanti: siquidem morum, rituum, ingeniorum, studiorum, corporumq; uarietates, non in erroneas fixasq; stellas, fortunata infortunata ue coeli uel partium eius loca, sed in temporum, uentorum, aë-

Purgatiões sub
Cane cur mole-
stæ.

ris, aquarum, terrarum, ciborum & potuum refert qualitates. In Epidemijs quoque si quādo Arcturi, Pleiadum, solstitij, æquinoctij, caniculæ meminit, ad circumscriptionem anni fecit, ut Galenus eum librum exponens apertissime testatur. Sic & in Aphorismis purgationes molestas esse dixit sub Cane & ante Canem: non quia sydus illud purgationibus per se aduersetur, sed quia, ut idem Galenus ait, exusta eo tempore nostra natura, purgatorij uim nō sustinet. Exuritur autem eo tempore natura, non quod stella Canis uocata adurendi uim aliquam habeat, sed ex accidenti id nostro aëri contingit: quia dum illa oritur, sol & uertici nostro magis propinquat, & in nostro hemisphærio longiorem moram trahit. Si enim propria id Syrii uis fieret, his qui ad antarcticum polum eadem qua nos ad arcticum uergūt inclinatione, eosdem quos nobis calores iacularetur: quum tamen eodem tempore maxime algeant, quo nos maxime æstiuamus. Quod certe argumentum uel unicum, totam ferè astronomicam diuinationem tollit, signorum uiribus inhærentem, quas in nostra regione ex solis ad ea accessu demonstrat. Sed quo pacto potest Hippocrates diuinatoriæ nostratium astronomiæ mentionem fecisse, quum supra quadringentos annos ante Ptolemæum fuerit, à quo ferè qua recentiores usi sunt, emanauit, in totum diuersa à Necephi & Petosiris astronomia: quæ tamen solo nomine cum motrice conuenit, re tantum discrepat, quantum mendacium à ueritate, & figmentum à uera re.

Non est igitur ut præstigijs isti diuinatores sua commenta Hippocratis autoritate tueantur: sicuti neque Platonis aut Aristotelis: nam & hi nihilo plus astris attribuunt, quàm quod Hippocrates, indicari scilicet per eorum ortum temporum mutationes. Anni enim partes per ortus & occasus stellarum antiqui distinguebant, ceu per rem quæ ad oculos patebat, & sensibilius firmiorque apud omnes gentes erat, quàm digestio earum per menses, quorum nec nomina nec numerus eadem erant apud omnes. Numam enim nouimus duos anno superaddidisse menses: & dierum mensium numerum sicuti & nomina scimus apud diuersos fuisse diuersa. Quæ uero in Timæo à Platone scribuntur, non de corporibus ipsis cœlestibus intelligenda sunt, sed de ea mouentibus animabus, quas & deorum dignatus est nomine, & idearum (quas in se habent) ratione esse dixit fati conscias.

Apud Aristotelem quoque nihil lego, quod me ad credendum istis uaticinationibus cogat. Explosa enim iandudum est illorum cōmentitia expositio, qui id quod in Meteoris, de pluuijs, grandine, uentis, terræ motibus, atque id genus cæteris dixerat, ad omnia quæ in terra quomodolibet aguntur, transferebant. Sicuti & quod de accessu & recessu solis, in obliquo circulo, in libro de Cœlo & mundo est proditum. Vt enim negari non potest, corpora cœlestia, & præcipue solem suo accessu & aspectu, calorem per se in nos influere, & suo recessu ex accidenti frigus: ita concedi non debet, ut peculiari alia uis, uel nocua nobis sint, uel salutaria. Quare quod Thaleti ab Aristotele attribuitur, & Democrito à Plinio, præuidisse scilicet eum per astronomiam olei penuriam, si ex aëris intemperie coniecturam fecisse credatur, ut ex Plinio colligitur, hoc non inuiti concedimus: si de Martis, Saturni, uel alterius syderis maligno afflatu, factum ipsum negamus: nec Aristotelis aut Plinij testimonia nobis aduersantur, si recte uerba eorum perpendantur. Attribuunt hoc Thaleti, ait Aristoteles, & de eo dicit. Et Plinius, Ferunt, inquit, Democritum &c. Quæ uerba non credidisse ei famæ Aristotelem aut Plinium demonstrant, sed eam historiam ueluti ab alijs proditam enarrasse. Nec ut ostendat philosophiam utilem esse ad comparandas diuitias, Thaletis exemplum affert Aristoteles, sed potius ut ostenderet *μονοπώλιον* ad cumulandam pecuniam multum conducere. Verum quidnam potuit Thales ex cœlestibus potestatibus cognoscere, quum eorum substantiam ignorauerit: astra enim terrestria, & cœlum sectum putauit. Quid per motus explo

explorat, qui non
philosophum
quod ille Thales
tem delictis noluit
diuinationibus fide
hinc non meminit
tritas, qui in lib
hys manum de dicit
to Marte aduersus
deatur quandoque
rant, calor uidelicet
et ad Galenum am
siquidem didicimus
tum rationi & exper
quas in libro de uol
da earum dierum
Sunt igitur quæ
ptem numero:
1 Non omnes d
20 2 Fortissimi sum
3 Secundum lo
4 Quidam inter
5 Non omnes sep
6 iantæ, alia uer
7 Acui morbi die
Horatione red
Duo in primis
fence materia ex
Nos autem diu
9 didicimus: in infer
cœlestibus & terre
superarum menti
Addit Galenus,
dne uero quodam
Nos scimus tam
certo ordine esse à fi
quæ ordinè sunt uel
tur. Nam ut munit
noli munere in nob
nunquæ ex proprie
per miserū, atq
leuaretur, produ
uis sint sydera, nu
tis ea sola ordin
cœlestes ordines quo
ponit. In agricolati
hæret, & in quibus d
fati, quæ in cœlesti
ordinum redacta
uel inuenerit

explorare, qui nondum exacte agnoscebantur: Quid uero (quisquis ille fuit qui philosophorum historiam texuit, Galenum enim non fuisse satis constat) de uaticinio illo Thaletis senserit, non ualde mihi curæ est, scienti magnam hominum partem desiderio noscendi futura tractos, non solum astronomiæ, sed uanioribus etiam diuinationibus fidem mancipasse: quanquam, ut uerum ingenue fatear, id in eo libro non memini me legisse. Maioris autem momenti apud me est Galeni ipsius auctoritas, qui in libro de diebus decretorijs, qui proculdubio eius est, astrologorū de Lyrijs manum dedisse aperte cognoscitur. Nam Augustinus & Auerrois tam aperte Marte aduersus astrologos ubique pugnant, ut ambigi non possit, eos si quid uideantur quandoque cœlo adscribere, id non plus esse, quàm quod nec cæci ignorant, caloris uidelicet & frigoris influxum. Quod uero ad maiorem machinam, hoc est ad Galenum attinet, non adeò ei adstricti sumus, ut non ueritati magis. Ab eo siquidem didicimus, nulli quantumuis summo plus credendum esse, quàm quantum rationi & experientiæ est consonum. Age igitur uideamus quantum rationes quas in libro de iudicialibus diebus affert, roboris & momenti habeant in reddenda earum dierum ratione, quas Hippocrates præ cæteris commendauit.

Sunt igitur quæ axiomatis loco ab eo subiiciuntur ueluti experientia nota, septem numero:

- 1 Non omnes dies sunt æque iudicialij.
- 20 2 Fortissimi sunt septenarij.
- 3 Secundum locum obtinent quaternarij.
- 4 Quidam inter hoc cadunt.
- 5 Non omnes septimanæ, nec omnes quartanæ disiunguntur, Sed nonnullæ coniunctæ, aliæ uero disiunctæ sunt.

7 Acuti morbi diebus imparibus magna ex parte iudicantur, & diuturni paribus. Horum ratione redditurus multa subiicit quæ à nobis sigillatim sunt examinanda.

Duo in primis esse dicit omnium quæ fiunt prima principia: unum, quod ex inferiori materia exordium capit: aliud, quod ex cœlestibus.

Nos autem duobus hisce principijs, alia duo superaddenda à bonis philosophis didicimus: in inferioribus quidem humanam mentem: in superioribus, cunctis & cœlestibus & terrestribus imperantem, diuinam potestatem, & inseruientem illi supernarum mentium innumerabilem cateruam.

Addit Galenus, absque ordine esse quæcunq; ab inferiori hoc principio: cum ordine uero quodam & ornatu semper progredi, quæ à cœlestibus proficiuntur.

Nos scimus tam cœlestia quàm terrestria, imò & quæ supramundana appellantur, cum certo ordine esse à summo opifice constituta: multa quæ hic & esse & fieri cum ordine, quæ ordinem suum uel à propria natura, uel à potestatibus cœlo potèntioribus nanciscuntur. Nam ut mittam ea quæ supra omnem & cœlorum potestatem & ordinem solius dei gloriosi munere in nobis fiunt, elementa, quocunq; modo cœlestia corpora uoluta sint, nunquam ex proprio ordine recesserunt. Plantæ, radices deorsum, ramos sursum semper miserunt, atque in omnem dimensum auctæ iamque perfectæ, semina quibus species seruaretur, produxerunt. Pisces aquas, aues aërem, metalla terræ uiscera, quocunq; uersa sint sydera, nunquam deseruerunt. Demum, ut Aristot. docuit 8. naturalis auscultationis, ea sola ordine carere dicimus, quæ præter naturam sunt. Sed & Gal. ipse in doctrinis ordines quosdam agnouit, quos in cœlum nec retulit, nec referre uel debuit uel potuit. In agricolationum quoque disciplina, in domo uel repub. gubernanda, in re militari, & in quauis denique arte, siue speculatiua, siue factiua, multa ex ordine fieri uidentur, quæ in cœlestes causas nequaquam sunt referenda, neque ab illis, ut Gal. putauit, ad ordinem sunt redacta. Quare non erat ut pro reddenda crismorum dierum ratione ad solem uel lunam confugeret. Nam ut demus illi nos uirtute omnium astrorum, solisque præcipue

frui, quatuor anni tempora ab eo fieri, ex terrestri limo animalia gigni, fructus ad maturitatem duci, ad concubitumque & generis permanentiam animalia quæque, homine excepto, prouocari: non propterea tamen concedendum est, morbos eius peculiari uel ad salutem uel mortem iudicari. Agit quidem sol morborum curationes, sicut & reliqua quæ diximus, calore suo uiuifico, quæ plus minus uel uario motu & lumine nobis impartitur. Hinc enim fit ut ægritudines æstate inchoantes, in qua ex solis ad nos accessu maxime incalescimus, hyeme ob frigus, recessu eius nobis contingentes, resoluantur: atque e contrario quæ hyeme cœperunt (ut Hippocrates docuit) calore æstatis euanescent. Verum non hoc perpetuum est, neque eundem ordinem semper seruat, sicuti contingere deberet, si inferiora hæc à cœlo (ut Galenus dicit) in certum ordinem redigerentur. Plerumque enim contingit, ut æstiuu morbi ante hyemem, & hyemales ante æstatem, finem uel bonum uel malum fortiantur. Quandoque etiam, licet non tam crebrò, euenit, ut ad longius quàm sex mensium tempus, nullo uel ægrotantis, uel medici, uel assidentium errore interueniente, prorogetur. Quod si ea quæ à sole in morbis fiunt (qui etiam, ipsomet Galeno teste, princeps summus est inter cœlestia sydera) non sunt firma & rata: quid de luna dicendum, quæ eius ueluti uicaria, mutuatum tantum lumen nobis impartitur, atque id quidem non eodem semper ordine? Et licet mense uno tantum itineris perageret quantum sol in duodecim, exiguos tamen præ illo in nos parit influxus, atque non adeò manifestos. Quare nescio an recte eius operatio in quatuordecim diebus, operationi solis in sex mensibus, in soluendis morbis, à Galeno comparetur. Sol quippe, præter id quod summam habet inter sydera potestatem, ex maximo ad nos accessu ad minimum, uel e contrario, in sex mensium spatio necessariò permutatur: Luna uero cum exiliter semper in nos agat, in semimense illo circuitu, prout uel ad septentrionem uel ad austrum magis uergit, modo plus modo minus uertici nostro fit proxima, & tardius uel citius mouetur, secundum quod uel in superiori sui parui circuli parte, uel inferiori reperitur. Quare quantum ad hæc, minus stata & certa longe est eius, quàm solis in nos alteratio.

At si quispiam Galenum sequutus dixerit, operationes lunæ in nos ex abscessu eius à sole, uariâque ex eo configuratione, non ex maiore minore uel ad nos directione, aut motus uelocitate contingere: fortiores enim mutationes fieri in congressibus, atque dum *πανάλλω* plena uel est: minores, dum *διχόρμη*, seu diuidua: exiles, dum *ἀμείκτα* & *μικροειδή*, hoc est, utrinque curua, & cornicularis: hoc certe dictum ad tuendum dogma aliquid faceret, si omnes ægroti labi in morbos luna silente inciperent. Ita enim in septimo diuidua, magnam: in decimotertio plena, maximam alterandi habens uim, acutos morbos iudicaret. Verum hoc rarissime contingit: & propterea Hippocraticam crismorum dierum doctrinam destruit potius quàm adstruat. Nam quum indeterminata sint morborum initia, sicuti quouis lunæ die potest morbus incipere, ita potest qualibet ad solem configuratio in singulo morbi die contingere. Atque hoc pacto nulla dies magis quàm quæ uis alia dici merebitur iudicatoria: morbo enim inuadente secundo lunæ die, sexto non septimo tetragonus, & decimotertio non decimoquarto oppositos continet aspectus. Quare si iudicium configurationes huiusmodi sequi dicatur, nec septima potius quàm sexta, nec decimaquarta potius quàm decimatertia, nec dies una magis quàm alia iudicandi potestatem habebit: totaque Galeni machina, supra obseruatos ab Hippocrate dies fabricata, cum ipso corruet fundamento, uniuersusque eorum ordo interrumpetur: alioqui ob aliud Galeni dictum nutabundus: nihil enim manifestum ob ea fieri dicit, dum luce caret, quod magna ex parte tribus diebus à coitu ait contingere: in quibus ea quæ apud nos sunt, alterare non sufficit. Quocumque igitur morbi die nouilunium euenierit, ut nulla alteratio perpetuo tri-

duo in hac inferiora à luna fiet, ita nullum eo tempore poterit eius uirtute in morbis iudicium fieri. Quare mensis ille Galeni, quem ex tempore quo luna totum signiferum circulum peragrat, & ex tēpore quo nobis uisibilis est, fabricauit, triduo illo quo lucem ad nos non mittit, necessario cadet, ueluti altera cadente columna qua sustinetur. An uero alijs etiam ex causis nutet, age exactius examinemus: quod ut probius fiat, prius Galeni mens bene elucidanda. Cum ex tribus lunæ ueris mensibus nullus suppeteret in quem crisimorum dierum rationem commode posset referre, quartum quendam machinatus est, imaginariè potius quàm re ipsa ex duobus compositum. Tres dico, adiecto his duobus quos nuper recensuimus, alio, qui apud Græcos, ut dicit Galen. tertio Prognosticorum, proprie mensis nuncupatur, tempore uidelicet medio duorum congressuum solis & lunæ. Addit autem supra eum quo luna signiferum circuit, duos semis ferè dies quibus solem attingit, à loco in quo antea secum coniuncta fuerat, triginta iam partibus summotum: in quem certe mensē, si in lunam referendi essent crisimi dies, potius quàm in utrumuis iam dictorum referri deberent, cum configurationes eius ad solem, in quibus magnam uim esse Galenus fatetur, per hunc maxime & fiunt & agnoscuntur. Verum cum hic uigintinouem dies semis capiat, tres eius septimanæ supra uiginti duos atque octauam alterius diei partem superadderent: quod ab Hippocratis doctrina multum abhorret. Hoc igitur reiecto mense, ueluti non modo Hippocrati, sed nec Archigeni conueniente, ad mensē peragratiōis accessit: quem cum uigintiseptem dierum & tertiæ partis alterius diei esse putaret, uideretq; tres eius septimanas compleri, in diebus uiginti & mediæ alterius diei parte, atque ut sequens est, non plus ad uigesimam quàm ad primam & uigesimam pertinere, isto quoque reiecto, ad mensē apparitionis confugit: quem cum indeterminatum ideo reperisset, quod luna non semper æquali tempore post coitum cum sole delitesceret, ex proprio potius arbitrio, quàm re ipsa tempus, quo lateret, trium, & id quo luceret, uigintisex dierū spatium, tertiæ alterius diei parte superaddita, definiuit. Quod etiam cum in totum suo desiderio non satisfaceret, tres enim eius septimanæ octaua diei unius parte, à uiginti diebus deficiebant, quare ad decimum nonū potius quàm ad uigesimum uidebantur pertinere: alium ex duorum compositione commentus est, qui minor esset quàm is qui circuitum signiferi describit, maior eo qui illuminationē metitur. Coniuncto igitur utriusq; tempore simul, atq; eo numero qui ex commixtione nascebatur, in duas æquas partes resecto, id quod remanebit, quasi in eo utriusq; uires complecterentur, idoneum putauit, in quod crisimi dies referrentur. Restabant autem ut supputanti manifestum fiet, dies integri sex & uiginti, & præterea alterius diei mediæ & tertiæ & duodecima pars: quæ partes si ad nostrum horologium reducantur, æquinoctiales horas duas supra uiginti constituunt. Mediæ enim diei pars horas duodecim capit, tertiæ octo, duodecima duas: quæ simul iunctæ duas & uiginti cōplent: ut sit hic factitius mensis, duodecima diei parte, hoc est, horis duabus minor uigintiseptem diebus. Quod tempus si in quatuor secuerimus partes, cuiuslibet septimanæ dabimus dies sex, addita alterius diei mediæ sexta, uigesima quarta & quadragesima octaua parte: quæ utiq; partes simul iunctæ horas quod diximus complebunt. Medietas quippe diei horarum est duodecim, sexta pars quatuor, uigesima quarta unius, quadragesima octaua semi hora perficitur. Iunctæ autem hæ simul, horas quas diximus, septemdecim uidelicet semis efficiunt. Et quoniam hæ eadem septimæ diei fragmenta, alio modo signans Galenus dicit esse mediā & quintam partem, adiecta sexagesima, centesima & uigesima & ducentesima quadragesima diei particulis, uideamus quomodo hæ in idem recidant cum prioribus, hoc est, quomodo horas septemdecim semis conficiant. Mediæ pars diei est horarum duodecim: quinta pars est horarum quatuor, & quatuor ex quinque

partibus alterius horæ: quæ clarioris supputationis gratia sunt iuxta recentiores, minuta horæ octo & quadraginta, dando unicuique horæ sexaginta talia minuta. Sexagesima porrò diei pars, quatuor & uiginti ex eisdem minutis comprehendit: centesima & uigesima duodecim: ducentesima & quadragesima sex: quæ omnia minuta simul iuncta numerū complent nonaginta, quæ horam semis constituunt. Quare horis his omnibus simul iunctis, redeunt horæ priores, decem septem uidelicet semis, quibus ad complendam septimam, desunt horæ sex semis: quas Galenus dicit esse quartam diei partem, additis sexagesima & ducentesimaquadragesima diei unius portiunculis. Licet in impresso græco codice mendose addatur portio centesima uigesima: tūc enim redundarent minuta horæ duodecim. Nam sexagesima, ut diximus, diei portio, quatuor & uiginti horæ minuta constituit: & ducentesimaquadragesima sex: quæ iuncta uiginti quatuor, triginta partes (medietatem uidelicet horæ) complent. Quare delendum *επ'* in græco codice, atque in hac parte barbara æditio non solum nouam interpretationem, sed & græcam ipsam lectionem uincit. Alioqui neque solum in hac parte erratum est in noua interpretatione, sed & eo loco ubi mensis à Galeno dearticulatur. Referendæ enim illæ tres portiones, scilicet medietas, tertia & duodecima, ad integram diem: non, ut interpretasse uidetur, tertia & duodecima pars medietatis intelligenda. Nec uelim uel te uel alium fortè qui hæc legerit, arbitrari me detrahēdi studio in hæc diuertisse. Tantum enim ab hoc absum, ut summa laude & præconio dignum eum interpretem ducam: culpandosq; potius, si qui culpandi sunt, librorum excusores, qui dum celeritati nimis student, castigationes recognitionesq; plerunque præuertunt, & præcipitari æditiones cogunt: quod de hac ipsa interpretatione interpret ipse queritur. In hæc autem diuertere, ut Galeni sensum, qui præ literæ corruptela excerpti non poterat, aperirem. Galenus præterea, ut ad id redeamus unde discessimus, ostensurus uigesimam potius quàm uigesimam primam iudicatoriam esse, ait: Quod cum hæc ita se habeāt, ternæ septimanæ uiginti erunt dierum, & præterea alterius diei sextæ partis. In quo loco etiam menda est, tam in græco quàm in barbaro codice: maior tamen in græco, in quo nihil præter sextam illam partem legitur: quum in barbara æditione legatur, sexagesima quinta pars, ex centesima quinquagesima octaua. Restituendus ergo locus in hunc modum: His ita se habentibus, tres dierum septimanæ uiginti dies, & præterea unius diei sextam & sexagesimam, & ducentisimam quadragessimam partem continebunt. Atque ad hunc modum exactè ratiocinantibus, parum excellit uiginti dies, trium septimanarum numerus: & huius magis quàm uigesimus primus est proprius: quanquam & hic quoque erratum est in græco codice, pro uigesimo enim die legitur octauus. Demum quasi epilogum faciens, subdit Galenus: Mihi quidem demonstratum est iuxta ueritatem, & Hippocratis sententiam, quod nullum horum totis diebus uerè numerari potest, hoc est, exacte & perfecte, neque septimana, neque quartana, neq; mensis, neque annus. In quibus uerbis aliquantisper sistendum, considerandumq; an ad intelligendam Hippocratis de decretorijs diebus sententiam, eorumq; rationem reddendam, necessarium sit ad lunam recurrere, & per eius aliquem motum eos numerare. Percurrenda igitur in primis loca, in quibus de his diebus mentionem facit. In aphorismis legimus, in quatuordecim diebus acutos morbos iudicari: quartum diem esse indicem septimi: alterius septimanæ octauam esse principium: undecimū esse contemplabilem ceu quartam alterius septimanæ: & pariter decimum septimū. Sudores bonos & qui iudicāt morbos incipere die tertio, quinto, septimo, nono, undecimo, quartodecimo, septimodecimo, uigesimo, uigesimo septimo, trigesimo quarto. Et alio loco: Febrem quæ diebus parib. relinquit, solere reciduarè. Morbum regium bonum esse, qui septimo, nono, undecimo, quartodecimo febris die superuenerit.

Locus Galeni emendatur.

Suppu

Suppuratos à pleuritide nisi in quadraginta diebus purgentur, tabidos fieri. Podagricos tumores, sedata inflammatione, in quadraginta diebus finiri. Destillationes in uentrem superiorē intra uiginti dies suppurari. In quibus dictis nihil ego uideo quod currere ad lunam nos cogat: uideo potius quod auertat. Ut enim argumentum quo ab initio tertij libri utitur Galenus, in argumentantē retorqueatur, si dierum Hippocratis ordo status est & determinatus, quo pacto potest in lunam referri, in qua nihil ratum & stabile inuenitur? Nam ut à mense coniunctionis incipiamus, non semper idem spatium primā & sequentem coniunctionē interiacet: alioqui una scita, per facile esset absque ullo labore futuras omnes cognoscere, quod in medijs ut uocāt coniunctionibus docent astrologi: quanquā nec ipsæ id præcise habent interuallum, quod Galen. putauit, sed supra uigesimum nonū diem semis, partes quatuordecim superaddunt. Minus quoque stabile est peragrationsis sub signifero circulo tēpus, ipsa uidelicet luna modo uelocius, modo tardius lata: quādo enim celerrime mouetur, supra 15. gradus quotidie perambulat: quādo tardissime, duodecimū non attingit. Ex quo fit, ut instabilissimū sit illuminationis tempus: cuius inconstantia quum agnouisse Galenus uideatur, mirū est, quod eo ueluti stabili utatur. Quod etiam tēpus si præfinitū certumque esset, nihilominus ordinē & numerū dierū Hippocratis peruerteret, quum eo quo latet tēpore, nihil huc influat, ut superius quoque dictum est. Sed & quomodo possunt hi dies certi quidpiam habere, si uerum est aliud quod experientia obseruatū dicit Galen. luna beneuolos planetas respiciente, bonos & sanis & ægrotis dies cōtingere: si ad maleficos respiciat, malos & cōtristantes? Ex hoc enim plerumque euenit, ut laudati ab Hippoc. dies, maligni sint: & quos ipse uituperat, boni. Sicuti etiā ex alio astrologorū dicto, à Galeno non minus recepto. Afferunt quippe ijdem Aegyptij astrologi, quoties id signum, in quo boni planetæ fuerint, natiuitatis alicuius hominis tēpore luna infederit, bonos dies illi homini futuros: atque e diuerso malos, quoties in eo signo fuerit, in quo mali planetæ errant, dum homo nasceretur. Idem iudicātes ex signis quæ de quadrato uel aduerso primordia illa signa respiciūt: ut si Arietem boni planetæ tenuerint hora natiuitatis, & mali Taurū: quando luna in Ariete, Cancro, Libra, & Capricorno fuerit, bene cum homine illo agetur: quādo in Tauro, Leone, Scorpio uel Aquario, male. Quid igitur certi relinquetur diebus Hippoc. si in uno lunæ circuitu uix decem supererūt dies, qui ex cœlesti causa nō impediuntur? Sed quū duo sint secundum astrologos beneuoli planetæ, Iupiter & Venus: duo maleuoli, Saturnus & Mars: fingamus aliquē nasci planetis his quatuor diuersa signa tenētibus, ut me hæc scribente cōtingebat: Iupiter enim in Scorpione, Venus in libra, Saturnus in Cācro, & Mars erat in Virgine: nullus ei nato, quocūque ægrotauerit tēpore, ex notatis ab Hippoc. diebus relinquetur, qui à proprio significato nō detorqueatur. At dixerit forte quispiam, per bonos hosce influxus iuari bonos Hippoc. dies: per malos malorū malitiam augeri. Sed dicat mihi, quidnam fiet, si cum bono influxu malus dies, uel cum malo bonus cōiungatur? Mixta, inquiet, ex bono & malo proueniet operatio. Verum nōne hoc est Hippocraticas obseruationes peruertere, & ordinem omnē ab eis auferre, atque medicū à propria professione ad supputandos cœlestes motus euocare, & in hanc necessitatē adducere, ut cuiuscunque ægroti curationem accepturus est, natalem horā cognoscat, & planetarū loca cum stylo & abaco in eadē hora supputādo peruestiget? Verū & morborū initia nō minore diligētia erunt obseruāda, quum iuxta astrologorum & Galeni sententiam, bona futura sint, his orientibus signis in quibus boni planetæ fuerunt, tempore natiuitatis: & mala illis orientibus, in quibus mali fuerunt collocati. Idemque iudicandum de signis quæ uel ex aduerso uel ex quadrato respiciunt. Tanti autem momenti esse Galenus putat principia, ut ab his ferē depēdere dicat uniuersam ex crīsimis diebus prognosticationem,

Magnas enim quæ in quadratis uel in aduersis locis fiunt mutationes, in bonis principijs bonas, in malis malas esse arbitratur: ut & hic illud dici possit, quale fuerit principium, talem & exitum. Quare principij hora erit cum astrolabio à medico accuratissime cognoscenda, & quod signum in ea oriatur solertissime inuestigandum: hoc enim perdito, simul omnis dierum iudicialium ars deperibit: alioqui eo etiam habito ruitura, si horæ principij magis standum sit, quàm diebus ab Hippocrate scriptis. Longior fuerim, si quæcunq; recentioribus astrologis circa morborum præfagia conscripta, uel potius conficta sunt, crisimis Hippocratis diebus aduersantia, hic afferre uoluerò. Extant peculiaria duo cõmentariola, unum Hippocrati, alterum Galeno adscriptũ: in quibus quicquid ferè legitur, Hippocrati in hac doctrina aduersatur: ad ea relegentur, qui huius rei pernoscendæ sunt auidi: satis mihi nunc fuerit ea afferre, quæ à Ptolemæo astrologorum principe de his diebus scribuntur, ut uel ex hoc cognoscatur astrologorũ dicta cum medicis non consentire. Is enunciato quodam inter centum, sexagesimum, in hunc modum scribit: Super ægrotis criticos dies inspice, ac lunæ peragratiõnem in angulis figuræ sexdecim laterũ. Vbi enim eos angulos bene affectos inueneris, bene erit languenti: contrà male, si affectos inueneris. Quodlibet huius figuræ latus uigintiduos gradus capit, & præterea alterius gradus medietatem. Erunt igitur in lunari mense dies sexdecim obseruandi, qui nec statim erunt, nec Hippocraticis, præterquam rarò, consentientes: quoniã luna uelocius mota, paucioribus diebus unum latus absoluet: ubi tardior fuerit, pluribus in uno pertranseundo immorabitur. Verum nec ex ipsa secundum seipsam die, sed anguli bona maligna ue affectione, bonum uel malum iudicium dependebit. Quo magis igitur ad astrologos conuertimur, eo magis ab Hippocrate diuertimur. Sed hæc quidem ad omnes pertinent, qui in reddenda crisimorum dierum ratione, ad astrologos cõfugiunt. Illud uero ad Galenũ peculiariter pertinet, quod de intermittentibus febribus 4. Aphorismorum lib. Galenus, & 3. Prognost. idem Galenus & Hippoc. scribunt, numerandos uidelicet in his non continuos dies, sed ipsas accessiones. Quæ certe accessionum numeratio in lunam referri non potest continuè motam, nec quãdoq; suam motionem interrumpentem: & si in eam referatur, neq; ijdem dies, neque eadem configurationes remanebunt. Quarta enim quartanæ accessio, ad nonam diem, & septima ad octauamdecimam pertinebit, atque deinceps quoq; in reliquis uniuersus & dierum & configurationum ordo perturbabitur. Sed & in tertianis quarta accessio ad sextum, septima ad tertiumdecimum spectabit. Quare hi dies, sextus uidelicet & tertiusdecimus, iudiciales potius in his erunt, quàm septimus & decimus tertius. Mitto argumentũ quo præcipue Aponensis in Galenum utitur, licet non minus cõtra ipsum met argumentantem, quàm contra Galen. cõcludat: sequi uidelicet ex Galeni numeratione, quadragesimam primam diem magis quàm quadragesimam esse iudicialem, superfluentibus secundo uicenario duodecim horis, sicuti primo, quæ prioribus duodecim iunctæ diem integram constituent: quare iudicium ad quadragesimam primã, non ad quadragesimam pertinebit. Neque est ut ad numerum parem recurrant qui sit diuturnis morbis congruentior, per eum potius quàm per imparem motis. Nam quum in his natura ceu minus exagitata segnius aduersus morbum moueatur, si paritati hoc dandum, ad quadragesimam secundam potius quàm ad quadragesimam iudicium pertinebit.

Hæc & alia permulta faciunt, ut à Galeno in hac parte recedam: nec solum ab eo, sed ab omnibus quotquot astrologica superstitione præclarissimam & castissimam medicinæ artem scædare & adulterare contendunt. Nec est ut Galen. uel alius quicumque hanc crisimorum ex cœlo rationem in Hippocratem referat, in tertio Prognostico, ubi crisimos dies per sex quaternarios ad uigesimum usq; digessit, in hunc modum

modum scribentem: Nullum autem horum totis diebus uerè numerari potest: neque enim annus, neque menses totis diebus apti sunt numerari. Quartanos enim & septimanos insultus (de his enim loquitur Hippocrates) non esse integris diebus numerandos, ex eo probat, quod nec mensis neque annus integris diebus sunt numerandi. quod certe argumentum, ut pro argumento ab eo affertur, non uideatur concludere, nisi quartanorum & septimanorum supputatio ex anni supputatione dependeat. Quod si tanquam uerum recipiamus, ad agnoscendam dierum certam quantitatem necessarium erit anni circuitum exacte cognoscere, ut hoc in duodecim partes diuiso, menstruum tempus habeamus: quo in quatuor partes dissecto prodeat septimana. Est autem uerus anni circuitus, iuxta Alphonsi supputationem, quæ cæteris exactior reputatur, dierum trecentorum sexagintaquinque, horarum quinque, & quadragintanovem sexagesimarum alterius horæ, & præterea partium secundæ sexagesimæ sexdecim. Hunc numerum si per duodecim diuiserimus, occurrerent primo integri dies triginta, supereruntque quinque: quos si clarioris supputationis gratia ad horas reduxerimus, fient horæ centum & uiginti: quibus per singulos menses distributis, decem cuique obtingent. Erit igitur quilibet mensis dierum triginta, horarum decem. Et si quis exactius rem supputare uolens, quinque horas quæ remanserunt, in minutias secuerit, & cuiuslibet horæ, ut astrologi faciunt, sexaginta tribuerit, resultabit summa trecentorum. Quibus si adiciantur nouem & quadraginta primæ minutia, erunt in totum CCCXLIX. Quæ rursus in menses duodecim distributæ, addent cuiuslibet minutias nouem supra uiginti, unica superstitie minutia. quæ cum sexaginta ualeat secundas minutias, ex his etiam secundis quinque erunt superaddendæ. Sed ex sexdecim huiusmodi minutijs, quas diximus in exacto anno contineri, singula singulo mensi data, adhuc quatuor reliquæ erunt: quæ ad tertias redactæ, & summa earum per duodecim diuisa, singulo mensi uiginti tertias minutias superaddent. Conflabiturque præcisa mensis quantitas ex diebus triginta, horis decem, minutijs primis uigintinovem, secundis sex, tertijs uiginti. Quare uerus hic mensis Galeni mensem longo interuallo superabit: & si integritas à die tollitur, quia nec mensibus, nec anno adest, per auctiorem potius quam per diminutionem auferetur, tresque septimanæ ultra primum & uigesimum diem extendentur, nedum quod uigesimo finiantur. Quanquam si astrologis standum, incertior longe est dierum mensura, ipsis quidem plus minus uel modo auctis modo minutis, iuxta inæqualitatem tum motus solis in obliquo circulo, tum obliquarum & rectorum ascensionum, semper tamen uiginti quatuor horas excedentibus, ut Ptolemæus lib. 2. & 3. magnæ compositionis demonstrauit. Si igitur Hippocratis autoritati, quæ certe non maxima apud quemlibet non esse debet, dandum est, ut diebus non integris & quartanos & septimanos circuitus ita numeremus, ut sex quartani tres uel septimani, quod idem est, in uigesimo die finiatur: non hoc ad dies æquales uel inæquales astrologorum acceptum est referendum, sed ad id potius quod Hippocrates expressit, quod scilicet aliqui quartani, sicuti & aliqui septimani circuitus, cōiunctim, aliqui disiunctim sunt supputandi. Nec id quod de anno & mense ab eo dicitur, pro efficaci argumento, sed pro exemplo est recipiendum, ut quemadmodum nec anni nec menses, ita nec quartani nec septimani circuitus, completis & solidis diebus sunt metiendi: alioqui & sex quartani & tres septimani uigesimam diem transcendent. Nihil igitur ego in doctrina Hippocratis de iudicialibus diebus uideo, quod in astrologorum dogmata referri uel debeat uel possit: uideo potius per Hippocraticas obseruationes illorum decreta circa morbos funditus tolli. Laudandum igitur in hac parte Galeni ingenium, quod subtili artificio Hippoc. dicta in cælum redigere conatus sit. Non propterea tamen eius autoritati tantum est tribuendum, ut ueritas deferatur: quæ sola amica magis esse cuiuslibet bono uiro debet, quam myrias Galenorum.

Anni circuitus
iuxta Alphonsi
supputationem.

Secundum quod in meis Epistolis non probas, est, quod clima nostrum sextum magis temperatū esse dico, quā quartum, quod Galenus: & quintū, quod Auerrois putauit temperatissimum. Tibi enim uideri ais iustitiali temperamento quartum & quintum excellere, quoniam calor amior est naturæ quā frigus: qualem temperiem potius debet spectare atq; optare medicus. In quibus uerbis, quinque uideris innuere: primo, temperatissimum hominem non uerè æqualem habere primarum qualitatū mixtionem, sed iustitiam: secundo, iustitiam hanc temperiam ad calidum magis quā frigidū uergere: tertio, hanc in quarto & quinto magis quā in sexto climate reperiri: quarto, calorē magis amicum esse naturæ quā frigus, & in temperata regione calorem potius quā frigus desiderandum. Ego uero, ut à primo incipiam, dum eam medicinæ partē, quā theoricen uocant, profiterer, quicquid recentiores putent, tenebam temperatissimum hominem, si modo quis talis inueniatur, temperaturam habere inter utranq; primarū qualitatū contrarietate exacte mediam, humanūq; in uniuersum genus inter reliqua quæ cœli ambitu continentur, huic certe æqualitati esse maxime propinquum: nobilissimæ quippe formæ, qualis proculdubio est anima humana, nobilissimā deberi temperaturam, & quantū fieri in hac fluxa & fragili materia potest, cœlo, quod omni prorsus contrarietate caret, simillimam. Cæteris quidem animalibus eam temperaturam à summo opifice condonatum, quæ ad sua cuique exercenda munia esset idonea: quā iustitiæ Galenus comparauit. Homini uero ceu in interliminio superiorum & inferiorum existenti, ea dari debuit, quæ simpliciter & absolute esset perfectissima, & ab utraq; extremarum qualitatū contrarietate æqualiter & ad amussim remota: quæ propterea exacte & maxime temperata est à Galeno, pondereq; & mensura æqualis uocata, ut primo libro de Temperaturis, & primo ac quinto Salubrium ita aperte declarauit, ut Auerrois secundo libro sui Colliget, licet in totum non probauerit, esse tamen Galeni opinionem non negauerit. Hac autem pro uera sententia recepta, secundum tuum dictum non potest bene consistere: id enim quod ueram habet mediocritatem, non magis ad calidum inclinatur, quā ad frigus, sed quatuor primas qualitates omnino æquales habet. Sic ubi uero Galenus uideatur contrarium asserere, hominemq; à prædominio calidum dicere, de eo quatenus animal est & uiuit, intellexit: quandoquidem non solum exangues quosque uermiculos, uerum & hyoscyamum atque mandragoram quatenus uiuentia exuperantem habere dixit qualitatem: quibus tamen iustitiale, ut nunc loquimur, temperamentum non secus ac homini adscripsit. Quare nec ex iustitiali temperamento, nec ex calore, quem temperatissimus homo præ se fert, quod recentiores nonnulli contendunt, argumentari licet, humanam temperaturam ad calidum potius quā ad frigidum uergere. Viuit siquidem & actu calet hominis cutis, quā tamen exactissime inter omnia quæ in mundo hoc sunt, mediam statuit Galenus. Cuius comparatione cum climatis æqualitas maxime sit attendenda, sequens est, id clima magis æquale esse, quod certe cutis æqualitati magis est propinquum: quā propinquitatem non habere quartum clima, ex cutis earum hominum qui in eo degunt colore, crassitie & duritie, liquidò potest agnosci, quæ in Mauritanis, Aegyptijs, Siculis, hominibus sexti comparatis, reperiuntur. Quinto uero, si qua temperies adest, in ea maxime parte adest, quæ ad sextum declinat. Media autem eius pars quæ ad quartum uergit, sicuti & totum ipsum quartum, cum impensius caleant, innatum calorem (cuius bene temperata est, ut Galenus ait, substantia) reddunt imbecilliores: quare eorum caliditas inimica magis est naturæ, quā sexti modicum frigus: quod, Hippocrate teste, hyemis tempore uentres reddit calidiores, & uniuersum corpus magis robustum facit, quā æstatis caliditas. Si à temperamento igitur recedere debet habitatio, ad modicum frigus potius uergere deberet, quā ad calorem.

Probas

Probas præterea ex Lusitanorum nauigatione clima nostrum non esse medium,
 secundum graduum numerationē, quia trans æquinoctialem uersus meridiem la-
 tior quàm ego scribo sit habitatio. Sed, mi Nicolaë, cum Hippocrates, Galenus, cæ-
 teriq; in climata terram diuidunt, non de uniuerso orbe, sed de una tantum terræ
 portione considerant, in eaq; duas partes omnino inhabitabiles statuunt: unam,
 quæ ad æquinoctialem, ob immensos calores: aliam, quæ ad polum arcticum uer-
 get, ob frigus immodicum: in mediâq; tantum parte septem climata distinguunt: in-
 ter quæ quoniam nostrum, utpote cuius medietas quadragintaquinque gradibus ab
 utroque distat extremo, uerè medium existit. Quod si in alijs quoque tribus quar-
 10 tanis terræ portionibus, uel Lusitani, uel alij quouis climata distinguere uoluerint,
 sub quadragintaquinque pariter eius quartæ partibus, medietatem suæ habitationis
 comperient: quæ licet à polo nostro arctico per centum & trigintaquinque remoue-
 bitur, ab æquinoctiali tamen & polo antarctico non plus quàm per quadraginta-
 quinque, sicuti nostrum clima, distabit. Quocumq; autem modo suas inibi habitatio-
 nes secernant, nostram climatum diuisionem non perturbabunt. Illud potius Ga-
 lenum & Auerroën turbare potest, quod priore epistola scripseram, inuenta scili-
 cet esse in nostra hac habitatione noua utrinque loca, in quibus possint alia climata
 intelligi: quæ res maxime Aristotelem tangit, dicentem, prius deesse habitationes,
 quàm umbræ cessent uel flectantur: quum post uersas ad arcticum uerticem um-
 20 bras, multa nunc inuenta sint loca, in quibus difficilis quidem, sed tamen possibilis
 sit habitatio: nonnulla etiam in quibus satis commodè habitatur. Vnde & illud cor-
 ruit, quod antiqui de zonis tradiderunt, ex quinque uidelicet duas tantum habitari.
 Nam torridam colli iam est omnibus notissimū, sicuti & gelidæ bonam partem: cu-
 ius habitationem ita extendit Iacobus Ziglerius noster, ut probabilibus argumen-
 tis probet prope polum habitari, & sub ipso polo etiam posse habitari. Corruunt
 igitur antiquorum dogmata ex nouis hisce nauigationibus: nostra uero firma re-
 manent & inconcussa.

Tertium quod in meis Epistolis non probas, est, quod sacchar apud Galenū pu-
 to esse rorem Indum, & mannæ uocatae speciem, non cannæ succum. Tibi autem
 30 non uidetur fieri potuisse, ut Galenus curiosissimus medicus, qui Antonini Cæsa-
 ris tempore fuit, rem Domitiani, imò Varronis ætate notissimam, ignorauerit. Ego,
 licet ea quæ bis ter uel in hac re scriptis madaui, mihi ad eò aperte sententiam meam
 probare uideantur, ut non relinquatur amplius dubitandi locus: ut tamen tibi, qui
 unus pro populo à me haberi, satisfaciam, breuibus repetā quæ de saccharo & scri-
 psi, & adhuc sentiam: addamq; nonnulla quæ meam opinionē magis confirment.
 Dico igitur uulgare hoc saccharum non modo Galeno, sed & omnibus medicis eo
 uetustioribus, & nonnullis qui per multos annos eum sequuti sunt, penitus fuisse
 incognitū, ipsum minime silentio præterituris dum medicamenta & alimenta par-
 tractant, si in eius notitiā peruenissent. Verum nonnulli nec nominis quidem men-
 40 tionem habent. Alij nominant quidem, non tamen uulgare hoc intelligunt, quod
 plantæ succus est: sed melleum rorem supra arundinis folia conglobatum, à man-
 na uocata parum differentem: utrunque enim sub rosido melle uel aërio (quod &
 syluestre nonnulli uocant) contineri. Nam ut à uetustissimo exordiar, Hippocra-
 tes nostræ medicinæ parens, mellis sæpe, sacchari nunquam meminuit. Idem alij mi-
 nores Hippocrate fecerunt, & Polybus & Archigenes. Arundineum mel etiam
 nominasse dicitur. Sed cum Indicum salem uocauerit, nihil aliud intellexisse uide-
 tur, quàm id quod Dioscorides mellis genus dixit, in India & Felici Arabia, salis si-
 militudine, in arundinibus concretum. Et Plinius, mel in arundinibus collectum,
 gummi modo candidum, dentibus fragile. Quibus cum Galenus in capite de
 melle, in hunc modum subscribat: Sacchar autem uocatum, quod ex India Feliciq;

Arabia fertur, *πρωπιγγυτου*, id est, addensatur quidem, ut aiunt, calamis. Est autem
 & ipsum mellis quaedam species. Quis ambigere possit, de eadem re loquutum de
 qua & Dioscorides, nec cannæ uel plantæ alicuius succum, sed melleum rorem pu-
 tasse in arundinibus concretum: Neque propterea negligentia uel inscitia accu-
 sandus, quod rem Varronis tempore, ut scribis, cognitam, uel nescierit uel neglexe-
 rit. Res enim de qua scripsit Varro, non inter mella, quanquam ei dulcedine simi-
 lis, sed inter plantas potius reponenda. Quam tamen nec penitus fuisse Galeno in-
 cognitam constabit, si ad memoriam reuocauerimus, id quod quarto libro de sim-
 plicibus medicamentis, scriptis mandauit, radices scilicet calamorū, præcipue Aegy-
 pti, dulces esse. Verum cum succum per earum pressionē elicatum, neque ipse, neque
 Varro, sed neque Solinus, qui earum quoque cannarum mentionem facit, sacchar
 uocari, uel esse scripserint: minime mirandum, si de saccharo scribens, hoc præterijt,
 re scilicet nullum cum eo de quo scribebat, præter dulcedinis consortium habente.
 Nisi fortè putemus eum de omnibus dulcibus scribere, eodem de melle capite de-
 buisse. Illud potius quispiam haud immeritò admirabitur, quod Serapion Arabs,
 qui annos supra ferè sexcentos Galenum sequutus, quæ ab Arabibus & Græcis de
 simplicibus medicamentis scripta fuerant, in unum congeffit, inter quatuor quin-
 que uel zucchari (ut ipse uocat) genera, uulgare hoc penitus præterierit: cuius ta-
 men dicta, quasi de eo scripserit, recentiores accipiunt, à uocis, ut ego puto, similitu-
 dine decepti, additis dulcedine ac etiam colore, quæ elaborato illi suo & multiplici-
 ter excocto, cum antiquo erant communia. Adiuuit eorum errorem, quod utriusque,
 licet diuersa ratione, mel cannæ dicebatur: antiquū quidem, quod supra ueras can-
 nas colligeretur: nouum, quod ex cannis expressis conficeretur: quæ tamen non
 ueræ cannæ sunt, sed exteriorē tantū facie cannas repræsentant. Græci medici Ga-
 leni uestigijs in hac re sicut in alijs inhaerentes, non aliud sacchar nouisse uidentur,
 quàm id de quo prisca medici scripserant. Non negauerim tamen recentiores etiam
 quosdam Græcos, ut qui ex Arabibus quoque multa accepere, de alio quandoque
 meminisse. Quo tempore uero in communem usum uenerit medicorum, haud fa-
 tis mihi constat. Plinius saccharum de quo ipse loquitur, ad medicinæ tantum usum
 fuisse scribit: nullas tamen ei peculiâres uires adscribit, nec quod medicinæ potio-
 nibus, ut nunc fit, misceretur. Primus inter Arabes, apud quem ego hunc sacchari
 usum legerim, fuit Serapion: quanquam nec sciri certò possit, de utro duorum ge-
 nerum intellexerit: probabile tamen alicui uideri potest, eum de hoc uulgari lo-
 quutum: quoniam, ut superius diximus in libro de simplicibus medicamentis, eius
 proprio capite nullam mentionem fecerit. Sed quodcunque intellexerit, nihil ad me
 pertinet: quoniam, ut diximus, multis seculis eum Galenus præcessit, cuius tempo-
 re dicimus uulgare hoc zuccharum non fuisse cognitum. Nec detergendi deob-
 struendique uis, quam (ut ais) in curatiua methodo saccharo adscribit, cogit nos fate-
 ri, de uulgari zuccharo ipsum loquutum, non de antiquorum saccharo: quod cum
 sit mannæ species, non uideatur posse uires illas habere. Ego enim non dixi saccha-
 rum speciem esse mannæ, sed sub melle ueluti sub genere, utrunque, mannâ ui-
 delicet & saccharum, contineri. Quare si quid à manna remouetur, non necessariò
 remouetur à saccharo. Ex dialectica enim didicimus, multa uni speciei inesse, quæ
 alteri non insunt, sub eodem genere contentæ. Esto igitur quod manna uires illas
 non habeat, potest nihilominus eas habere saccharum. Quanquã si Arabibus cre-
 dendum, nec ipsa manna uocata detergendi uis caret. Hanc enim libro suo secundo
 ei adscribit Auicenna, sub nomine Tereniabin: & ultimo capite eiusdem sub no-
 mine zucchari: alioqui si uim accipit ab his super quæ cadit, quemadmodum ipsi fa-
 tentur, quæ supra herbas eas uires habentes ceciderint, easdem ut acquirant neces-
 se est. Sed & si mellis est species, quod utraq; ui pollet, cur non est & utriusque par-
 ticeps?

ticeps: Quædamque
 probant dialectici. Na-
 lar. Er hæc de his dicti-
 dum quæ à me petis.
 Primum quæris, an
 meli medici uires, an
 apud Auicennam legi-
 mus, ingenueque ape-
 ritur sim. Primum
 genus puto præter du-
 & solutius, gultus quæ
 Quæris secundo, quæ
 garcham, quali terra
 quædo cum uiperâ pug-
 nec pharmacum conti-
 care sit non ablimilis,
 serpius de ea cogitatio
 folia enim habet ruzæ
 dicit Dioscorides ter-
 o à uirum multitudine
 re, sed scio etiam hoc
 pertis. Habes quæ
 mihi quoque significare
 Demum petis modum
 ex herbis elicendum.
 ne, sicut & in multis
 per ignem ab herbis e-
 dem sapor, in aqua quæ
 nim ab ablimilio dulce
 uidebam: quod certam
 bus nota herba pollet
 diuisionibus chymici
 in aquis hinc custo diri-
 re modos omnes, quos
 ingam, qui melior mibi
 modo quo Galenus in
 eius uasculi fundum in-
 tingat, sed solo uaporis
 ex totius herba substa-
 bz parium uires se-
 Habes igitur
 tiones e-
 ita

Ex Ferraria,

riceps? Quæcunque enim generi conueniunt, eadem speciebus conuenire, iſdem probant dialectici. Nihil igitur ego uideo quod noſtram de ſaccharo ſententiam tollat. Et hæc de his dicta ſint, quæ circa meas Epistoſas dubitaſti: nunc ad ea ueniendum quæ à me petis.

Primum quæris, an quicquam olfecerim apud Græcos de ligno Indo, quo nunc multi medici utuntur ad morbi Gallici uocati curationem: te enim de eo neſcio quid apud Auicennam legiſſe. Ego hac in re uelim tecum mutua opera uti: ero autem primus, ingenuèq; aperiam, quid apud Græcos uel inuenerim, uel inueniſſe me ſuſpicatus ſim. Primum illud lignum quod à Luſitanis ad nos allatū eſt, Hebeni Indi
10 genus puto: præter duritiem enim, pondus & ſpiſſitudinem, *ἄλαφύσειος*q; albicantes & ſubfuluas, guſtus quoq; conſentit, quem acrem oſtendit & ſubadſtringentem.

Quæris ſecundo, quo nomine uocari putem herbam, quam uos glaream, nos gyarcham, quaſi terræ principem: alij galbegam, fortè à gale, id eſt muſtela, quæ quãdo cum uipera pugnat, uifa eſt ad hanc guſtandam crebrò, ueluti ad quoddam alexipharmacum confugere: uoce autem gallica deflexa, quod rutæ gallicæ uocata ſit non abſimilis, & propterea fortè à quibuſdam ruta capraria dicatur. Mihi ſæpius de ea cogitanti, uifa eſt ad polemoniam à Dioſcoride uocatam, referri poſſe: folia enim habet rutæ maiora atque longiora. Conſentiunt uires, quas habere eam dicit Dioſcorides: feras & ſcorpionum ictus non abhorret: & Cappadocū nomen,
20 à uirium multitudine chiliodynamin uocantium. Scio tamen non omnia quadrare, ſed ſcio etiam hoc illi eſſe commune cum multis, quas tamen habemus pro comperitis. Habes quid de duabus his rebus ſuſpicer, potius quàm ſciam. Tuum erit mihi quoq; ſignificare quid de eiſdem putes.

Demum petis modum diuerſum ab eo qui paſſim in uſu eſt, ad ſuccum aqueum ex herbis eliciendum. Ego cum iandudum conſideraſſem patrum noſtrorum hac in re, ſicuti & in multis hallucinatione, putantium eandem uim ad eſſe aquis illis, ſic per ignem ab herbis extractis, quæ toti herbæ: cum tamen neq; idem odor, neque idem ſapor, in aqua qui in herba erat, ſeruaretur, ſed plerunq; contrarius. Aquam enim ab abſinthio dulcem, à menta & ocymo mali potius quàm boni odoris exire
30 uidebam: quod certam mihi fidem faciebat, quod nō eiſdem uiribus aqua ſola, quibus tota herba polleret: cœpi anxie cogitare, conſultis etiam his qui ab huiuſcemodi fuſionibus chymici uulgò dicuntur, quonam ingenio ualeret idem odor & ſapor in aquis hiſce cuſtodiri, qui in tota planta reperiretur. Longum autem eſſet ſcribere modos omnes, quos ad hæc conſequenda attentauerim. Sed unum tantum attingam, qui melior mihi ſimul uiſus eſt & facilior. Is autem eſt, ut in duplici uaſe, eo
modo quo Galenus iuſſit omnia unguenta confici, hæc fiat operatio, ita tamen ut
eius uacuuli fundum in quo herba cōtinetur, aquam in maiore bullientem non attingat, ſed ſolo uaporifero humore ab ea eleuato incaleſcat: à calore enim illo miti,
ex totius herbæ ſubſtantia, uapores exhalant, qui in aquam uertuntur, omniū her-
40 bæ partium uires adſeruantem, quæ ex odore & ſapore aperte cognoscuntur.

Habes igitur, mi Nicolaë, ſeram quidem, nec qualem tuæ dubitationes exigent, ſed ingenuam reſponſionem, quam ita accipias uelim, ut ab eo qui te diligit ſine aliquo ſuoco, proficiſcentem. Vale.

Ex Ferraria, III. Calend. Octobres,

M. D. XXXII.

Gg 3

Succi aquei ex herbis eliciendi modus excellens.